

ISSN 2412-8368

RS Global

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ECONOMY

Scientific Edition

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ECONOMY

8(20), November 2018

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite

Chief editor

Laputyn Roman.

PhD in transport systems, Associate Professor,
Department of Transport Systems and Road Safety
National Transport University

Editorial board:

Sotnikova Liudmila.

Professor, Doctor of Economic Sciences,
Financial University, Russia,

Kusainov Khalel.

Professor, Doctor of Economic Sciences,
State University named after
K. Zhubanov, Kazakhstan,

Umirzakov Samazhan.

Professor, Doctor of Economic Sciences,
New Economic University after T. Ryskulov,
Kazakhstan

Matviyenko Roman.

PhD in Economics, Associate Professor,
National Pedagogical Dragomanov University,
Ukraine

Lytneva Natalia.

Professor, Doctor of Economics,
Orel State Institute of Economy and Trade,
Russia

Rogova Elena.

Professor, Doctor of Economics,
National Research University Higher
School of Economics, Russia,

Arupov Akimzhan.

Professor, Doctor of Economics,
World Economy and International Relations
University, Kazakhstan

Almazari Ahmad.

Professor in Financial Management,
King Saud University-Kingdom of
Saudi Arabia, Saudi Arabia,

Panasenko Svetlana.

Professor in Management and Marketing,
Russian Economic University named after
Plekhanov, Russia

Zaloznaya Galina.

Professor in Economy,
Orenburg State Agricultural University,
Russia

Lina Anastassova.

Full Professor in Marketing,
Burgas Free University,
Bulgaria

Latkov Andrey.

Professor in Economy, RANEPa,
Russia

Mikiashvili Nino.

Professor in Econometrics and Macroeconomics,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Georgia

Stroeve Olesya.

Professor in Economy,
Russian Presidential Academy of
National Economy and Public Administration,
Russia

Amosova Natalia.

Professor of Finance, Finance University,
Russia

Burtseva Tatiana.

Professor in Econometrics and Statistics,
Kaluga State University after K. E. Tsiolkovsky,
Russia

Ramachandran Nithya.

Professor in Finance and Marketing,
IBRA College of Technology,
Oman

Ptashchenko Liana.

Professor in Economics and Management,
Poltava National Technical
Yuri Kondratyuk University,
Ukraine

Alkhawaldeh Abdullah.

Professor in Financial Philosophy,
Hashemite University,
Jordan

Varma Ashish.

Ph.D in Accounting and Control,
IMT Ghaziabad,
India

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,

Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

Publisher Office's address:
Dolna 17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website: <https://rsglobal.pl/>
E-mail: editorial_office@rsglobal.pl
Tel: +4(822) 602 27 03

DOI: 10.31435/rsglobal_ijite
OCLC Number: 1051267688
Publisher - RS Global Sp. z O.O.
Country - Poland
Format: Print and Electronic version
Frequency: monthly
Content type: Academic/Scholarly

CONTENTS

Соколовська Н. І., Рябцев Г. Л.

ЗАВЕРШЕННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ В ЕНЕРГЕТИЦІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ
ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ..... 3

Dzvinchok D. I., Liutyi M. O., Petrenko V. P.

GRAPHO-ANALYTICAL MODELING OF PROCESSES OF INTERACTION OF
ELEMENTARY COMPONENTS OF A MANAGEMENT PAIR..... 8

Андрій Андібур

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗЕЙ І ПІДПРИЄМСТВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ НАЛЕЖНИМИ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ НА
ЗАСАДАХ ПРЯМОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ..... 16

Tetiana Yarotska, Svitlana Fedchuk

FOREIGN INCOME – PROBLEMS OF DOUBLE TAXATION..... 23

Андрій Мазарчук, Ганна Більовська

УРАХУВАННЯ СПЕЦИФІКИ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ У МОДЕЛЯХ ТРАНСПОРТНОЇ
ЗАДАЧІ..... 26

Скупський Р. М., Зубков Р. С., Шаповалова І. О.

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СТРАТЕГІЧНУ МОДЕЛЬ
ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ..... 32

Лачкова Людмила, Борисова Аліна, Лачкова Вікторія

ІНСТРУМЕНТИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА
ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ..... 40

Nurymova Saule, Yessentay Aigerim

THREATS TO THE FINANCIAL SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMIES IN
CENTRAL ASIA COUNTRIES IN TIMES OF FINANCIAL CRISIS..... 43

ЗАВЕРШЕННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ В ЕНЕРГЕТИЦІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

¹Соколовська Н. І., асп.;

²Рябцев Г. Л., д-р наук держ. упр., професор;

¹Україна, Київ, Національна академія державного управління при Президентові України;

²Україна, Київ, Національний інститут стратегічних досліджень

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6207

ARTICLE INFO

Received 13 September 2018

Accepted 25 November 2018

Published 30 November 2018

KEYWORDS

public administration,
regulation in the energy
sector,
privatization of energy assets,
electricity market,
energy security.

ABSTRACT

The article analyzes the influence of privatization, which is the main tool for the formation of market relations in the energy sector. The authors found that as a result of the privatization of energy assets in Ukraine, it was not possible to maintain a balance of interests of the state, business and society. The state monopoly was replaced by oligopoly, consumer sovereignty was not secured, and responsibility for energy security is distributed unevenly between business and government. Because of the lack of coordination of policy objectives, privatization did not use the investment resource for energy development, mechanisms for the return of invested funds, which were tested by world experience, were not involved. Completion of privatization should take place after the adoption of a number of decisions related to the institutional framework for the development of electricity market, the development of privatization conditions and contracts with potential investors, measures to ensure the energy security of the state. Reliability of energy supply in the context of further development of private property in the energy sector will be determined by the effectiveness of state regulation in this area, the ability to prevent uncompetitive behavior of market participants. The delay in moving to the European energy model encourages business entities (including sectoral monopolists) to lobby their own projects in the government bodies that contradict the established principles of market functioning. The risk of transforming the transitional measures into permanent ones is no less a threat. At the same time, the incompleteness of the transition from the administrative to the market model of regulation not only hampers the development of the world's best business practices by business entities, but also undermines the credibility of government actions. To remedy the situation, it is necessary to accelerate the formation of the institutional and institutional base that ensures the functioning of the energy market in accordance with its new model; to stop administrative interference of the state in the activity of subjects of energy markets, regardless of forms of ownership; to complete privatization of energy assets; to refuse cross-subsidization; to complete the process of monetization of subsidies. Civil society institutions should become a lever to control management decisions and not to distort the norms of the Law of Ukraine "On the Electricity Market" at the stage of its implementation.

Citation: Соколовська Н. І., Рябцев Г. Л. (2018) Zavershennia Pryvatyzatsii v Enerhetytsi ta Yii Vplyv na Riven Enerhetychnoi Bezpeky v Ukraini. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6207

Copyright: © 2018 Соколовська Н. І., Рябцев Г. Л. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Постановка проблеми. Унаслідок приватизаційних процесів в електроенергетиці відбулася трансформація державної монополії в приватну з невизначеною відповідальністю за рівень енергетичної безпеки. Завершення приватизації в енергетиці не в змозі забезпечити ефективну конкуренцію серед виробників і постачальників електроенергії. З огляду на це, особливої актуальності набуває розроблення ефективних механізмів державного регулювання в частині забезпечення належного рівня енергетичної безпеки в новій моделі енергетичного ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методичні й практичні проблеми реформування відносин власності розроблялися в наукових дослідженнях В. Бесєдіна, А. Гальчинського, В. Геєця, В. Голікова, С. Мочерного, О. Пасхавера. Загальні оцінки ефективності процесів приватизації в Україні зроблені також у наукових доповідях О. Кошика, О. Білоцерківця, В. Дубровського. У соціальному вимірі проблему досліджував український соціолог Є. Головаха. Натомість особливості приватизаційних процесів в окремих галузях розглянуті лише у поодиноких статтях (В. Лір, О. Рябенко, А. Юрчук).

Метою статті є визначення шляхів вдосконалення механізмів державного регулювання на новому енергетичному ринку задля підвищення рівня енергетичної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Рішення, що стосуються управління суб'єктами господарювання та їхнім розвитком, є надзвичайно ризикованими. Оскільки більшість бізнес-рішень не мають чіткого пояснення, неможливо прописати, які саме управлінські рішення, як саме і коли приймати. Відтак, керівники, які не відповідають за наслідки своїх рішень власним майном, є менш заінтересованими в їхній правильності та вчасності. Уважається, що це і є основною причиною занепаду державних підприємств незалежно від «якості» держави (Геєць, 2009).

Керуючись цими міркуваннями, відразу після проголошення незалежності Україна розпочала формування приватного сектора економіки. Однак, на відміну від інших галузей, роздержавлення електроенергетичних активів потребувало більш зваженого підходу. Цю вимогу було обумовлено необхідністю значних капітальних інвестицій унаслідок зношеності енергетичного обладнання, основна частина якого експлуатувалася з 1960-х і була спроектована за нормами 1950-х.

Оскільки одна лише приватизація була нездатна стимулювати інвестиційно-інноваційний розвиток галузі, держава мала сприяти формуванню конкурентної інфраструктури та інституційного середовища. Щоб забезпечити виконання цієї умови, у 1996-1997 рр. було прийнято Закон України «Про електроенергетику» та постанову Уряду «Про забезпечення роботи оптового ринку електроенергії України» (ОРЕ).

Однак, сталося так, що лібералізація енергетики започаткувала ринкові відносини лише де-юре. Де-факто замість посилення конкуренції відбулася концентрація енергетичних активів у декількох приватних учасників ринку, які отримали можливість зловживати своїм домінуючим становищем. До цього призвели такі події.

Приватизація енергетичних активів в Україні відбувалася в декілька етапів. Проте під час вибору напряму й механізмів реалізації перетворень в енергетиці, у тому числі корпоратизації та приватизації підприємств паливно-енергетичного комплексу, не були в повному обсязі враховані стартові умови та особливості перехідного періоду. Оскільки вітчизняні компанії виявилися не здатними конкурувати з іноземними інвесторами, перша хвиля приватизації енергоактивів перетворилася на низку штучних банкрутств та/чи рейдерських захоплень.

У 1997–1998 рр. під інвестиційні зобов'язання було продано пакети акцій від 20 до 45 % у статутних фондах 9 із 27 обласних енергопостачальних компаній. Із другої половини 1998 р. перевага надавалася некомерційним конкурсам. На цьому етапі, на відміну від першого, було створено умови для покращення фінансового стану обленерго – реструктуризовано борги, запроваджено спеціальну методику тарифоутворення. Держава навіть гарантувала фіксований рівень рентабельності (17 %) для нових власників.

Визначальною проблемою цього періоду стало непорозуміння між Фондом державного майна й Міністерством енергетики України. ФДМУ намагався отримати максимум коштів від приватизації для виконання соціальних зобов'язань державного бюджету. Міністерство наполягало на залученні стратегічних власників, які мали реальні можливості та досвід інвестування. Відсутність компромісу призупинила приватизацію і формування конкурентного ринку. Коштів від приватизації не вистачило й на реалізацію програми реконструкції та модернізації діючих ТЕС. Фактичні витрати на модернізацію та розвиток електричних мереж були більш ніж удвічі меншими від потреби (Кабінет Міністрів України, 2006).

Оскільки перерозподіл прав власності в енергетиці все більше виходив з-під контролю держави, у 2004 р. Уряд консолідував державні активи, створивши НАК «Енергетична компанія України» (НАК «ЕКУ»), хоча цим рішенням були ліквідовані навіть формальні ознаки конкуренції на оптовому ринку.

Упродовж 10 років НАК «ЕКУ» контролювала державні пакети акцій енергетичних компаній. Але з 2007 р. Уряд почав поступово вилучати їх зі статутного фонду, передаючи ФДМУ для передприватизаційної підготовки. Оскільки в 2014 р. у статутному фонді НАК «ЕКУ» залишилося лише три активи (78 % акцій генеруючої компанії «Центренерго», 87 % – Дністровської ГАЕС і 60 % – Луганськoblenergo), компанію було ліквідовано.

За даними авторів, унаслідок трьох етапів приватизації, кінцевими бенефіціарами більшості генеруючих і постачальних компаній стали К. Григоришин (частка в 12 облenergo), О. Бабаков (10), І. Коломойський (6), Р. Ахметов (4), І. Суркіс (3) та Ю. Бойко (1). У державній власності залишилися контрольні пакети акцій тільки п'яти облenergo, трьох ТЕС, а також ТЕЦ малої та середньої потужності. Власником інших теплових ГК (окрім «Центренерго») та вугледобувних активів є ДТЕК Р. Ахметова.

Відмінність філософії приватизації, що відбулася в Україні та, наприклад, Польщі, демонструє порівняння польської вертикально інтегрованої енергетичної компанії Tauron Polska Energy і ДТЕК. Їхні обсяги продажу в 2016 р. становили \$4,8 млрд і \$6,2 млрд, тоді як кінцевими бенефіціарами були, відповідно, 230 тис. акціонерів і Р. Ахметов.

Польська приватизація стала двигуном «шокової терапії». У 1991-1995 рр. у країні приватизували понад 3 тис. державних підприємств, що підштовхнуло розвиток економіки (Бялас, 2016). В Україні ж приватизацію перетворено на «неперервний» процес, ефективність якого є сумнівною.

Цей висновок підтверджується здійсненням Національною комісією що здійснює державне регулювання у сфері енергетики і комунальних послуг (НКРЕКП), у 2014 р. порівнянням надійності електропостачання, якості послуг, рівня розрахунків, кількості скарг споживачів, величини накладених штрафів, стану виконання інвестиційних програм облenergo приватної й державної форм власності в 2010-2013 рр. Його результати не дозволяють зробити однозначний висновок, які компанії працюють краще.

Неефективність приватизації енергетичних активів неодноразово ставала предметом розгляду комітетів Верховної Ради України, які вимагали обґрунтування доцільності та переліку об'єктів приватизації, збереження цілісності майнових комплексів, дотримання конкурентного законодавства, визначення кінцевих бенефіціарів, рівних умов і прозорості конкурсів, дотримання постприватизаційних зобов'язань, цивілізованих форм злиття й поглинання активів на вторинному ринку (Лір, 2015; Фролов, 2018).

На жаль, логіку процесу визначали інші центри прийняття рішень. Унаслідок цього, на енергетичний ринок перетворився на олігополію, в оптовому сегменті ринку конкуренція має формальний характер, а на роздрібному споживачі не отримали економічного суверенітету. За цих умов було неможливо виконувати міжнародні зобов'язання України щодо членства в Енергетичному співтоваристві та імплементації Третього енергетичного пакету ЄС.

Усе це спонукало владу до суттєвого вдосконалення законодавства, зокрема прийняття у 2017 р. Закону України «Про ринок електричної енергії». Згідно з ним до 1 липня 2019 р. мають відбутися кардинальні зміни в структурі галузі. Усі постачальні компанії мають відокремити функцію розподілу від функції продажу електроенергії, завдяки чому будуть створені передумови для виникнення конкуренції серед постачальників і появи вибору для споживачів.

У розвиток новоприйнятого законодавства, рішеннями НКРЕКП, були запроваджені:

- структура і правила ринку електроенергії (двосторонні договори, ринок «на добу вперед», внутрішньодобовий ринок, балансуючий ринок, ринок допоміжних послуг), система спеціальних обов'язків для забезпечення суспільних інтересів у процесі його функціонування; юридичне та організаційне відокремлення діяльності з розподілу й передачі електроенергії від інших видів діяльності;

- кодекси систем передачі, розподілу, комерційного обліку електричної енергії; ліцензійні умови провадження господарської діяльності з передачі, розподілу, перепродажу електричної енергії, її постачання споживачеві, здійснення функцій оператора ринку й гарантованого покупця; правила управління обмеженнями та порядку розподілу пропускної здатності мережі, форма договору про доступ до неї, методика визначення доступної пропускної здатності.

Запровадження нової моделі взаємовідносин забезпечує відмову від тривалий час існуючої моделі нав'язаної моделі «рентної експлуатації» енергетики України. Поряд з тим, створюється нормативне та технічне підґрунтя щодо інтеграції електроенергетичного сектору України до загального ринку ЄС, здійсненні транскордонної торгівлі електроенергією.

Проте зазначені документи не пропонують заходів зі створення конкурентного ринку генерації, де можна досягнути найбільшого ефекту в економії первинних енергоресурсів і вплинути на тарифну складову. Найбільша вада цього сегмента – надвисока концентрація, що призводить до викривлення цінових сигналів на ньому. Високими залишаються бар'єри входження на ринок нових суб'єктів, зокрема, імпортерів.

Невдоволення суспільства діями влади та наслідками приватизації енергетичних активів поглиблюється непрозорістю прийняття рішень, зокрема щодо цін і тарифів. Існуючий рівень капіталізації в енергетиці є вкрай недостатній, про що свідчать численні аварії, перебої в енергопостачанні й дефіцит маневрових потужностей. Звісно, що зростання експлуатаційних витрат і надалі перекладатиметься на споживачів. Така ситуація обумовлена відсутністю в Україні перевірених світовим досвідом механізмів повернення інвестицій на реновацію основних фондів галузі.

Однією з визначальних загроз, що виникли останнім часом, є незавершеність переходу від адміністративної до ринкової моделі регулювання енергетичного ринку. Її найпомітнішим проявом є суттєве відставання в темпах розроблення та ухвалення нормативно-правових актів, що мають бути спрямовані на повноцінну імплементацію положень Закону України «Про ринок електричної енергії» і переходу суб'єктів господарювання на кращі світові бізнес-практики, базовані на стратегіях неперервності бізнесу й механізмах цивілізованої конкуренції.

Ситуація, коли законом запроваджені нові моделі енергетичних ринків та, водночас, діють елементи застарілого права, що регулюють відносини між їх учасниками, формує сумнів щодо системності практичних дій і сталості політики держави.

Зволікання з упровадженням європейської енергетичної моделі спонукає суб'єктів господарювання (у тому числі галузевих монополістів) до лобіювання в органах влади власних проєктів, що суперечать ухваленим принципам функціонування ринку. Їхні намагання забезпечити собі на якомога довший період особливі умови господарювання (неринкові ціни й тарифи, державні гарантії чи кредити тощо) загрожує і їм самим, і державі в цілому. Адже проєкти, розпочаті сьогодні в рамках чинних взаємовідносин, у майбутньому будуть або зупинені через запровадження нової моделі ринку, або заблокують її становлення.

Не меншою загрозою є небезпека перетворення вимушених, ухвалених на перехідний період заходів на вкорінені й постійні. При цьому незавершеність переходу від адміністративної до ринкової моделі регулювання не лише стримує опанування найкращих світових бізнес-практик суб'єктами господарювання, але й підриває довіру до дій Уряду.

Щоб виправити ситуацію, необхідно:

- прискорити формування організаційно-інституційної бази, що забезпечує функціонування енергетичного ринку за новою моделлю;
- припинити адміністративне втручання держави в діяльність суб'єктів енергетичних ринків, незалежно від форм власності;
- завершити корпоратизацію та приватизацію енергетичних активів;
- відмовитися від перехресного субсидіювання, завершити процес монетизації субсидій.

Фундаментальною умовою формування сприятливого інвестиційного клімату в енергетичному секторі є утвердження верховенства права, впровадження незалежного й суворого нагляду у сфері конкуренції, а також завершення приватизації енергетичних активів, за винятком стратегічних. Останнє завдання потребуватиме прискорення реформування енергетичних ринків відповідно до Третього енергетичного пакету, забезпечення стабільності й прозорості господарювання, обмеження втручання держави у функціонування ринків.

Проте терміни виконання цих завдань можуть бути порушені через неналежне координування робіт із запровадження нової структури ринку електроенергії. Попри створення в 2017 р. трьох дорадчих органів (Координаційної ради з питань проведення реформ у паливно-енергетичному комплексі, Координаційного центру із забезпечення впровадження нової моделі ринку електричної енергії та відповідного Проектного офісу), неузгодженість дій і низький рівень взаємодії між органами державної влади, представниками бізнесу й громадянського суспільства у вирішенні проблем, що виникають, є чи не основним гальмом запланованих змін.

За таких умов, інститути громадянського суспільства мають стати важелем контролю прийняття управлінських рішень і не допускати викривлення норм Закону України «Про ринок

електричної енергії» на стадії його імплементації. Цим самим буде закладено передумови для створення у сферах природних монополій (транспортуванні й розподілі), а також особливих державних інтересів (когенерації, зберігання природного газу) публічних акціонерних компаній.

Висновки.

1. Унаслідок приватизації енергетичних активів в Україні склалася несиметрична форма балансу інтересів держави, бізнесу й суспільства. Державну монополію замінила олігополія, не забезпечений суверенітет споживача, відповідальність за енергетичну безпеку розподілена між бізнесом та державою вкрай непропорційно.

2. Через неузгодженість цілей політики приватизація не задіяла інвестиційний ресурс для розвитку енергетики та перевірені світовим досвідом механізми повернення вкладених коштів.

3. Завершенню приватизації має передувати низка рішень щодо інституційних засад розвитку ринку електроенергії, розроблення приватизаційних умов і договорів з потенційними інвесторами щодо інвестиційних зобов'язань і гарантування енергетичної безпеки держави.

4. Надійність енергопостачання в умовах подальшого розвитку приватної власності в енергетиці буде визначатися ефективністю державного регулювання у цій сфері, можливістю запобігти неконкурентній поведінці учасників ринку.

5. Інститути громадянського суспільства мають стати важелем контролю прийняття управлінських рішень і не допускати викривлення норм Закону України «Про ринок електричної енергії» на стадії його імплементації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Геєць, В.М. (2009). *Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку*. Київ: НАН України.
2. Кабінет Міністрів України (2006). *Енергетична стратегія України на період до 2030 року*. <http://zakon.rada.gov.ua/go/n0002120-13>
3. Бялас, М. (2016). *Як відбувалася приватизація державних підприємств у Польщі*. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/05/30/7049990/>.
4. Лір, В.Е. (2015). Оцінка ефективності приватизації енергетичних компаній в аспекті збалансування інтересів держави, бізнесу та суспільства. *Економіка і прогнозування*, 1, 7-22.
5. Фролов, П.В (2018). *Приватизація в Україні: ретроспективи та перспективи*. https://dt.ua/.../privatizaciya-v-ukrayini-retrospektivi-ta-perspektivi-272273_.html/.

GRAPHO-ANALYTICAL MODELING OF PROCESSES OF INTERACTION OF ELEMENTARY COMPONENTS OF A MANAGEMENT PAIR

Dzvinchok D. I., doctor of philosophy sciences, professor,
Liutyi M. O., master of public government and administration,
Petrenko V. P., doctor of economic sciences, professor
Ukraine, Ivano-Frankivsk national technical university of Oil and Gas

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6208

ARTICLE INFO

Received 19 September 2018

Accepted 22 November 2018

Published 30 November 2018

KEYWORDS

control,
subject,
object,
coefficient,
subjectivity,
continuum,
partner,
relationship,
dialogue,
communication,
intelligence,
morality,
purpose,
task,
effect.

ABSTRACT

In order to analyze and justify the choice of the recommended modes of interaction of people in organizational entities, the article covers the main possibilities of increasing the effectiveness of human interaction on the basis of interpreting a typical management pair in the form of two elementary components that can interact in the "subject-object", "subject-subject", "object-subject" and "object-object" modes, taking into account the fact that each component is characterized by a certain level of subjectivity. At the same time, the authors take into account the fact that during the life of a person and its life cycle in an organizational formation the level of subjectivity of any person varies within the boundary of the linear continuum object - subject, and its subjectivity in organizational formation is defined by no means other, as the current state of the ratio of the number of formal and informal influences of the individual as a subject to other members of the organization to the number of the same effects on it as an object from other members of the organization. Due to the fact that the life cycles of the elementary components are characterized by the presence of each of the periods of increase in subjectivity with the achievement of each peak value and the subsequent gradual loss after release or retirement, it is demonstrated that the joint and equally effective activity of the components is possible only provided that they maintain the subject-subject mode of interaction, which corresponds to the dialogue of the two parties, rather than management of or management by one side of the other. Using the superposition of graph-analytic dependencies of Dunig-Kruger and changes in subjectivity throughout life, it is proved that the basic condition for the implementation of such a managerial dialogue is the awareness of both components of the managerial pair of the fact that the concept of the subject loses meaning without the existence of the object, and therefore maintaining the process of dialogue-cooperation is possible only under the condition of equality and freedom of the participants and the inter-orientation of each of the partners as the subject, the tool for establishing partnerships is management on the basis of the dialogue communication process with the mutual recognition of each of the participants in their freedom, equality and value - subjectivity. It has been established that the priority factors determining the results of the operation of a typical management pair are not the structure and the relationship between its constituent elements, but the intellectual, moral and psychological characteristics of these elements and the awareness of the latter as partners that jointly solve the problem with the achievement of mutually established and harmonized goals.

Citation: Dzvinchok D. I., Liutyi M. O., Petrenko V. P. (2018) Grapho-Analytical Modeling of Processes of Interaction of Elementary Components of a Management Pair. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6208

Copyright: © 2018 Dzvinchok D. I., Liutyi M. O., Petrenko V. P. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Problem statement and its connection with important scientific or practical tasks. The problems of organizing the effective interaction of people in various fields of their joint activity and livelihoods have been and continue to be the subject of attention of many foreign and domestic researchers in search of opportunities to improve the processes of management of diverse and multilevel organizational entities as the basis for obtaining better results of these entities. After all, it is the level of interaction and relationships of the constituent elements of any system that determine the effectiveness and efficiency of the latter, and due to that the issue of improving the management of the interaction of these elements continues to remain relevant.

An analysis of recent research and publications, the allocation of previously unsettled parts of the general problem to which this article is devoted. Analysis of publications in the field of research shows that most researchers interpret the process of managing one person to another in the traditional form of interaction of two components of the typical management pair (TMP) "subject - object" [1], "the leader - subordinate" [2, 3] or "leader-follower" [4, 5], covered by the feedback. The authors of the article [6] considered other possible variants of interaction of the components of the model "subject - subject" and "object - object", and even an option, when the "object" affects the "sub" object ". At the same time, however, most researchers remain at positions of allocation of predetermined roles of the subject and object, or the head and the executor, the one who accepts and the one that performs managerial decisions, to the participants in the process of interaction of the components of the TMP. And that neglects the fact that in the process of functioning of a TMP and the life of any person (both subject and object), the latter changes, acquiring or losing certain characteristics, knowledge, experience, beliefs, values, etc. However, changes in the characteristics of people - the components of the TMP - will obviously condition and change the relationship between them, which will cause changes in the results of their interaction.

Formulating the goals of the article. The purpose of this work is to justify the recommended modes of interaction between the participants in management processes in organizations based on the subject-subject relationships.

Presentation of the main research material. Evidence of the fact that any person changes throughout life is undeniable. Therefore, on the basis of the fact that a person during an active professional life as a result of continuous education, self-development, growing experience and confidence in its forces is changing and gradually increasing its professional, including management and leadership potential, one can assume that any person has the inherent trend of its gradual changes from the initial state of the object of influence (parents, educators, teachers, instructors, managers, etc.) in the direction of forming a certain level of personal subjectivity (leader, manager of the group, unit, department, organizations and so on.).

Consequently, assuming that within the framework of a certain organizational formation with the number of N employees, under the coefficient of subjectivity (K_S) of any of its employees, we propose to understand the current state of the ratio of the number of its formal and informal influences as a subject to other members of the organization to the number of such effects and influences on this employee as an object from other members of the organization, then in a formalized form this coefficient is described by the following expression:

$$K_S = N_{(F+NF)} / n_{(F+NF)}, \quad (1)$$

where $N_{(F+NF)}$ – the number of channels of formal and informal influence of the person on the members of the organization as a subject, $n_{(F+NF)}$ – the number of channels of formal and informal influence on the person from other members of the organization.

Thus, the coefficient of subjectivity of any employee of the organization can vary within $\min \leftrightarrow \max$ depending on its official status (formal connections and communication) and the ability to establish relationships with employees (informal connections and communications).

Taking into account this assumption it seems quite justified to illustrate the development of personality in the form of a vector that shows the direction of changing the characteristics of a person from the state of the object of external influences of a certain set of subjects to the gradual acquisition of a certain level of subjectivity, when the person gets the opportunity to influence other persons in its organizational environment due to intelligence, acquired knowledge, obtained professional experience and given status in the hierarchy.

The continuum of transformation of personality from the state of the object of management to the state of the subject of management is presented in Figure 1. The figure demonstrates the obvious process of the gradual transformation of the individual, when the latter, according to M. Berdyaev, by

means of cognition turns into "... not an object among the objects and not a thing among things. It becomes the subject among subjects, ..." [7], that is, it increases its ability to influence others. After all, in the opinion of the same author, formulated in 1934, it is the one who knows "... as an existential subject inevitably combines thought and will, contemplation and work, theory and practice" [8]. That is, it is in the processes of cognition that a person forms a unique list of the above characteristics, thus approaching to modern models of managers leaders with a high level of subjectivity [9], which distinguish it from an object /objects with a lower level of subjectivity.

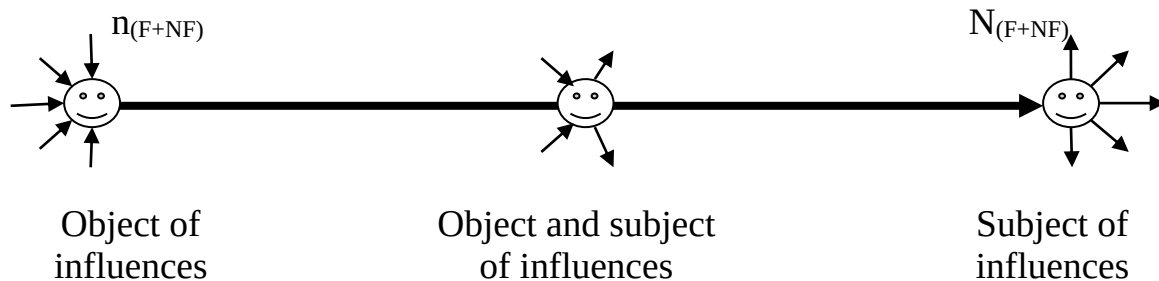

Fig. 1 Continuum of object-subject transformation of personality

In this case, the theoretical life cycle of any person by the value of the coefficient of subjectivity K_S in the function of time $K_S = F(t)$ can be interpreted as the set of curves presented in Figure 2.

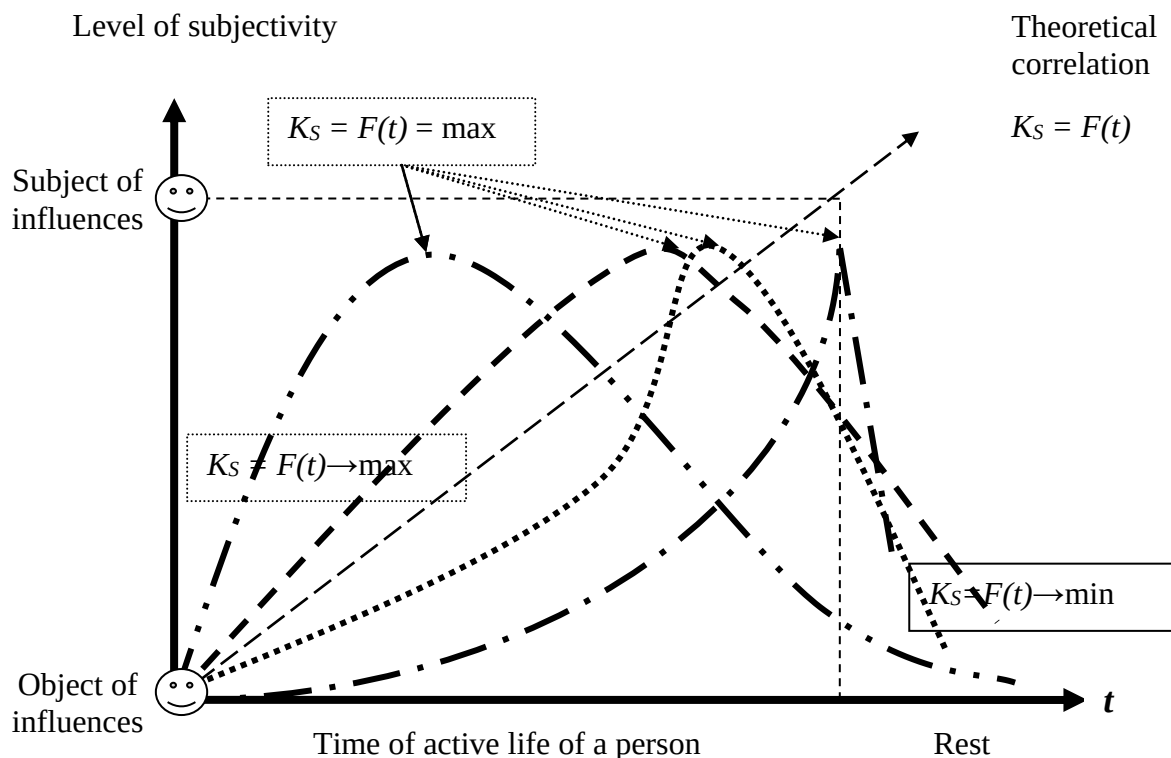

Fig. 2. Versions of changes in the level of subjectivity of the individual $K_S = F(t)$ in the process of its life

Characteristic general features of any set of life cycle options for personnel of an organization are the presence in each of them of a sequence of periods of increasing the subject's identity of the person $K_S = F(t) \rightarrow \max$, reaching the peak value $K_S = \max$ and gradual loss of subjectivity after release or exit for retirement $K_S = F(t) \rightarrow \min$.

With all possible variety of examples of the development of the subjectivity of N individuals during their joint active life in the organizational system, which is common to all the constituents of

the TMP system, brought on figure 2 it remains necessary to maintain the process of their interaction in such a mode when their joint work will be resultative and effective.

It was in this context that the authors of the paper [6] carried out a comparative analysis of the variants of interaction between the components of the TMP and formulated recommendations on the benefits of their interaction in the mode of subject-subject relationships as such that guarantee the highest effectiveness, provided that the formal subject of the system is capable of effectively realizing the tasks of the subject in interaction with persons with a lower level of subjectivity, that is, an object or a certain set of objects.

It should be noted that the conclusions formulated in this paper are confirmed by the results of both ancient and contemporary research in other scientific fields.

Thus, M. Berdyaev, in the above-mentioned work, "I and the world of objects", based on the assertion that communicating with the object does not require interdependence, came to the conclusion that in reality "Communication is possible only with "I", which for me is "You" and requires interdependence, i.e. the activity "you". < ... > Loneliness overcomes only in the communication between "I", communication between individuals, between "I" and "You", not in an objective society, but in "We" [8]. That is, if the subject of TMP is endowed with the "I", then mutually effective communication with its object is possible only when giving the latter with the sign of the subject "You", and the system of TMP in general - a sign "We", which fully corresponds to the modern the interpretation of the subject-subject relations between people.

The author of the study in the field of socio-philosophical analysis of the joint activities of people [10] also concluded that only during the subject-subjective interaction of the two parties, their joint activities will commence with activity of participants, and the process of such interaction was determined by it in terms of dialogue communication, not management.

Thus, taking into account the above mentioned concept of the coefficient of subjectivity (1), we can come to the conclusion that it is the dialogue that is the most effective form of communication and cooperation of the system of two entities with different coefficients of subjectivity, provided that they are mutually determined in such quality, when each participant sees in himself and in the other a free and a unique personality. The main condition for the implementation of such a management dialogue is the awareness of both subjects of the fact that the concept of the subject loses meaning without the existence of the object, and therefore maintaining the process of dialogue-cooperation is possible only if the equality and freedom of the participants and the orientation of each partner on the subject, not the object exist. After all, each person is an entity only as much as it possesses consciousness and self-consciousness that determines the free choice of its goals and the necessary actions for their implementation. The main tool for establishing partnerships between elementary components is management on the basis of a dialogue communication process with the mutual recognition of their freedom, equality and value - subjectivity.

At the same time, the only prerogative of the subject of management in the system TMP remains its active ability to effectively implement the functions of the subject in interaction with individuals with a lower level of subjectivity, that is, an object or a certain set of objects.

Consequently, the main tool for effective interaction of the components of the TMP in the process of realization of the object and the need to achieve the goal is management on the basis of dialogue between them with the necessary, purposeful exchange of all appropriate types of business, social and technological information, and the main condition is the mutual perception of the subject and object of each other as subjects of the dialogue communication process with the mutual recognition of their freedom, equality and value - subjectivity.

Failure to fulfill the condition of perception of the subjectivity of each other by the TMP components precludes the possibility of establishing an equal management dialogue in the mode of the subject-subject with the exchange of necessary and reliable information, that is, violates inter-entity interaction in favor of the interaction of the subject-object with loss a system of potentially achievable efficiency and effectiveness. The reason for this is the formulation in [11] of such a characteristic of any subject as "... the value attributed to him by another person or by himself". It turns out that assessment that a person gives to itself, and how it is assessed by others, in most cases, differ from each other.

An irrefutable evidence of the consequences of such a rejection are examples of manifestations in the organizational formations of the well-known Dunning-Krueger effect [12], when, as a result of managerial mistakes, acquaintances, political expediency, career ambitions, the case, etc., individuals fall into positions that require high level of subjectivity, not being prepared for such a responsibility either professionally, morally or socially. The analysis of the causes and effects of manifestations of this effect, made in [13], proved that such manifestations are conditioned by the difference between the two values

of the coefficient of personality of the person - the real (KSR), which is inherent in her according to other members of the organization (leaders, colleagues and subordinates) and virtual (KSV), which is either justified or mistakenly attributed to the person himself.

Figure 3 shows a graphical interpretation of the Danning-Kruger effect in the form of a theoretical dependence of a person's confidence in his professional abilities and psychological readiness to perform professional duties and tasks with a high level of necessary subjectivity as a function of the time during which it develops through knowledge.

The superposition of the theoretical dependence $K_S = F(t)$ (Figure 2) on the process of person's establishment by a specialist and expert (Figure 3) shows that this component of the professional development of a person corresponds to the stage of growth of the subjectivity $K_S = F(t) \rightarrow \max$ and the achievement of the peak value $K_S = \max$ in the organization, and the manifestation of the Danning-Kruger effect should be considered non-stereotyped, a deviant case of an increase in the status position of a person in an organization without a corresponding increase in its subjectivity.

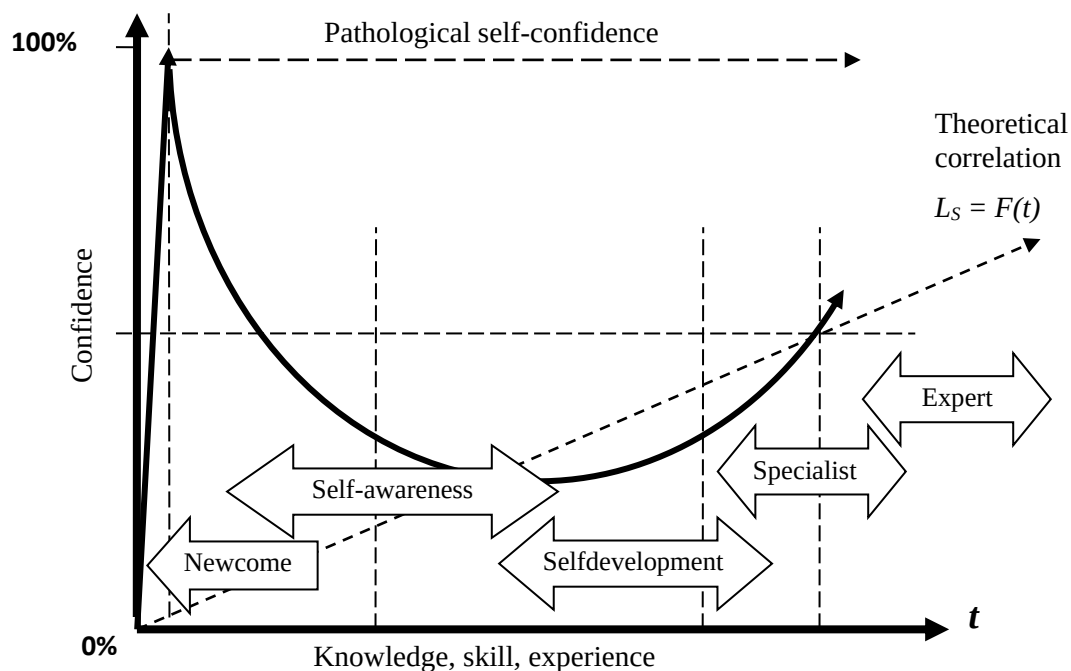

Fig. 3 Interpretation of a diagram of the stages of development of a personality in time under the conditions of the Danning-Kruger effect (Ref. [13]).

If, on the basis of our assumptions about the gradual growth of the real coefficient of subjectivity of the components of the TMP, a superposition of the dependencies $K_{S1} = F(t)$ and $K_{S2} = F(t)$ on the basis of the combination of the axis of influence S1 with the axis of time S2 and vice versa is to be performed (Figure 4), an interesting result that demonstrates that changes in the values of the coefficient of subjectivity of both components over time will fall into the zone where their coefficients of subjectivity K_{S1} and $K_{S1} \rightarrow \max$ can be obtained.

If, in the same coordinates, we construct the theoretical dependences of the two components of the TMP even under the condition of manifestations of their effects on the Dunning-Kruger effect, then it becomes obvious that, if they are properly developed through self-awareness and professional perfection, their coefficients of subjectivity will eventually also be displaced in zone of maximum values K_{S1} and K_{S1} .

That is, the condition of getting into the zone in which the coefficients of the subjectivity of K_S of both components of the TMP acquire the maximum value is the intellectual, professional and moral development of the latter, which ensures awareness of each of the participants of the necessity and expediency of cooperation in the mode of the subject-subject

Thus, in the classical structure of a typical managerial pair, "subject-object" or "leader-subordinate", the nature of the interaction of its constituents will be determined not so much by the structure and links between its elements, but by the nature of communication between these elements.

At the same time, the latter will be determined by the estimates of these elements of each other, which will depend on their intellectual, professional, psychological and communication readiness to cooperate in the recommended mode for any values of their coefficients of subjectivity K_{S1} and K_{S2} .

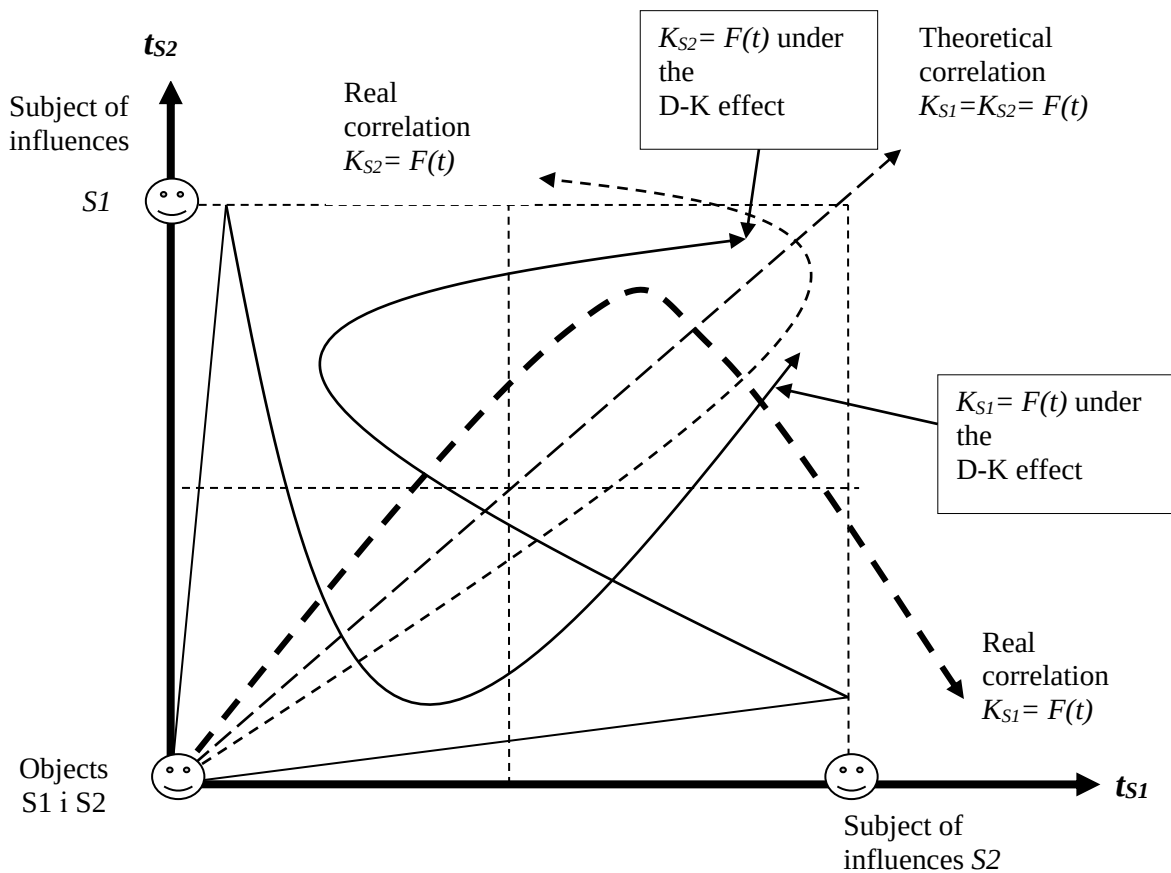

Fig. 4 Variants of changes in the level of subjectivity of a $L_S = F(t)$ personality in the process of its life

The lack of such awareness causes changes in the modes of interaction with others, even with the same values of K_S . Therefore, all of the foregoing allows us to construct a plane model of the interaction variants of the TMP components in the form presented in Figure 5.

The division of the plane of mutual perception and interaction of the components of the TMP into 4 quadrants allows us to distinguish the same 4 characteristic zones that were identified and justified in [6], namely:

- "Holocracy" - in the quadrant1, components S1 and S2 interact in the mode of joint non-subordinate functioning of "object-object";
- "Autocracy" - in quadrant 2, components S1 and S2 interact in the mode of dominant influence of one component over another "subject-object";
- "Synarchy" - in the quadrant, 3 components S1 and S2 interact in the mode of co-administration "subject-subject";
- "Subocracy" - in the quadrant, 4 components S1 and S2 interact in the mode of dominant influence of intelligence and the recommendations of the object on the managerial decisions of the subject, that is, "object-subject".

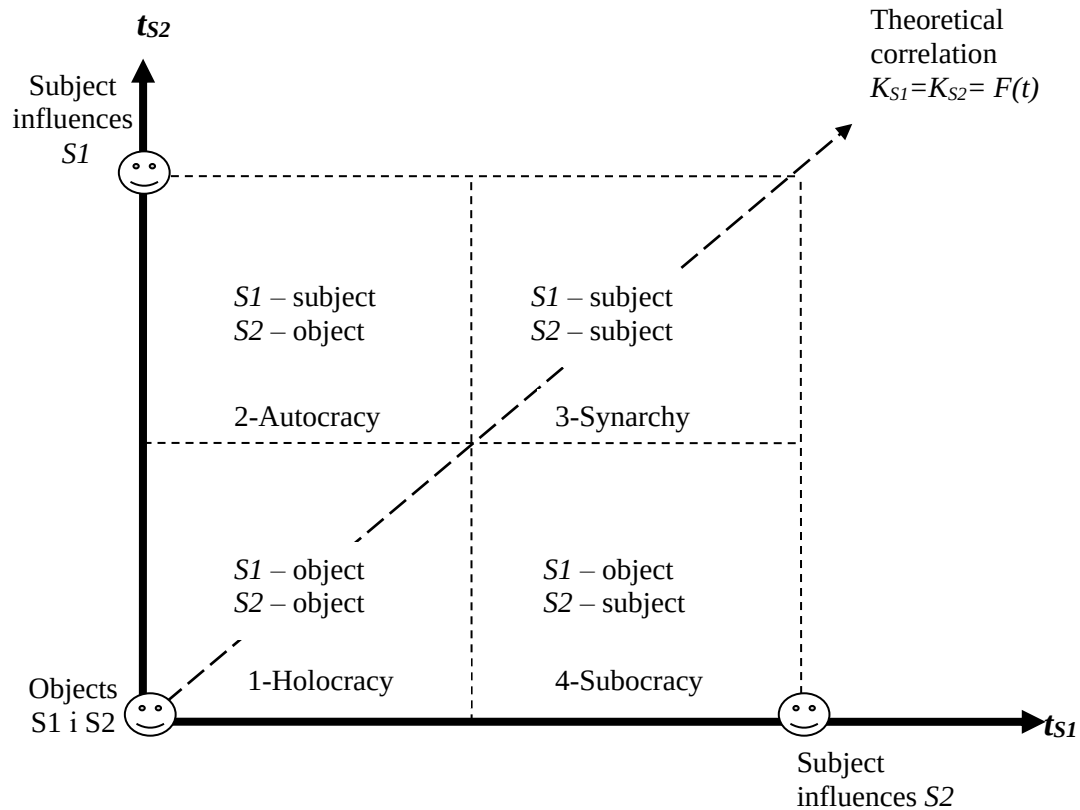

Fig. 5. Plane model of variants of possible interactions of TMP components

As it was proved in [6], potentially the most successful interaction is expected as a result of manifestations of the phenomena of syntelectic (common thinking) and synarchy (joint management) and the emergence of "integral intelligence" of a TMP, which may result in the effect of synergy, while in all other variants there are no grounds for the synergistic effect of cooperation between the parties.

Consequently, if in [6] the analysis of the interaction of the elementary components of the system was based on the analytical dependencies of the classical structure of the subject-object known in technical cybernetics, which took into account the influence of the intelligence of the components on their transformation coefficients and on the overall coefficient of transformation of the system, then in our case it was also revealed that such an important psychological element as perception-non-acceptance of the components of TMP of their partners as subjects is involved in this process - the psychological factor that determines their structure of their connections and relationships. That is, each component of TMP using its own intelligence, goals and values determines the structure of interactions through direct and reverse influences. The condition of effective interaction is the determination of all elements of the system of one type of structure and relationships, goals and values.

Otherwise, any "properly" designed structure of the system, filled with living people, will instantly be transformed by the latter using its perception and understanding of the situation, the reliability of the information received and provided, transparency and type of communication processes, etc.

Indirect confirmation of the effectiveness of using the recommended control regime in the TMP can be considered such already known flat models as J. J. Leader's model for Toyota [14, p. 237], the typology of groups by Yu. Navruzov [15], the model of decision-making by consensus M. Roberto [16], the model of behavior in the conflicts of Thomas-Kilmenn [17] et al, in which the best types of interaction between leaders with subordinates in different situations are realized it is on conditions of the quadrant with the dominant mode of interaction "subject-subject".

Conclusions from this study and prospects for further exploration in this field. Consequently, the above graph-analytic constructs of possible variants and dynamics of changes in the characteristics of the participants in the management process within the framework of a typical management pair allow us to conclude that the priority factors that determine the performance of a typical management pair are not the structure and the relationship between its constituent elements,

but the intellectual, moral and psychological characteristics of these elements and the awareness of each other as partners that jointly solve the problem of achieving jointly set and harmonized goals.

Due to this:

- the recommended mode of interaction of the elementary components of a typical management pair is the relationship between the "subject - subject", because its qualified use by the entity will provide the maximum possible results of joint activities with the formation of positive relationships between partners;

- the main tool for establishing partnerships between the elementary components is management on the basis of a dialogue and communication process with the mutual recognition of their freedom, equality and value - the coefficient of subjectivity of a person in the organization K_S ;

- the mode of interaction of elementary components in the variant "subject - subject" should be dominant in the management process, while control in the modes "subject - object", "object - subject" and "object-object" is allowed only in the case of situations that require only their temporary use.

Based on the foregoing, it would be expedient in the future to create and test instruments to determine the person's propensity to lead or co-operate with others in the above-mentioned regimes, as well as to develop and implement a program of experimental studies to assess the coefficients of the real KSR and the virtual KSV subjectivity of the person organizational formations and their compliance with these factors in their status in these organizations.

REFERENCES

1. Pashko L. A. Vidnosyny u formati «subiekt upravlinnia – ob'iekt upravlinnia»: napriamy harmonizatsii / L. A. Pashko // Nauk.-inform. visn. z derzh. upr. – 2010. – № 4. – S. 14–18. <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10plasov.pdf>
2. Kuzmin O. Doslidzhennia modeli vzaємодії керівника z pidlehlým: metodychni pidkhody / O. Kuzmin, N. Mala // Rehionalna ekonomika. – 2005. – №2. – S. 225-231.
3. Pashko L. Harmonizatsiia upravlińskyykh vidnosyn u formati «kerivnyk – pidlehlyi»: realnist chy utopiia? / Liudmyla Pashko // Visn. NADU. – 2011. – № 4. – S. 56–65. <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-4-9.pdf>
4. Goldsmit, M. Peremykaisia. Stan tym, kym khoresh buty / Marshal Goldsmit, Mark Reiter ; per. z anhl. Natalii Valevskoi. – K.: Nash format, 2017. – 240 s.
5. Lipentsev A. Rozvytok liderstva v orhanakh publichnoi vldy u konteksti zavdan nadannia yakisnykh administratyvnykh posluh: teoretychni ta metodolohichni aspekty / A. Lipentsev // Naukovyi visnyk «Demokratychnе vriaduvannia». – 2013. – Vyp. 12. http://vivacademy.com/vidavnytstvo_1/visnik12/fail/Lipencev.pdf
6. Dzvinchuk D. I. Shchodo teoretychnoho analizu i utochnennia poniattia «typova upravlińska para» yak osnovy rozvytku i udoskonalennia publichnoho upravlinnia / D. I. Dzvinchuk, O. V. Liutyi, V. P. Petrenko // «Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii»: zbirnyk naukovykh prats. – 2016. – Vyp. 67. – S. 191-201.
7. Berdiaev N. O rabstve y svobode cheloveka / N. Berdiaev // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://vehi.net/berdyaev/rabstvo/index.html>
8. Berdiaev N. Ya y myr ob'ektov. Opyt fylysofyy odnochestva y obshcheniya / N. Berdiaev // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://vehi.net/berdyaev/mirobj/02.html>
9. Dzvinchuk D. I. Ekonomika znan i neobkhidni zminy v modeliakh liderstva / D. I. Dzvinchuk, M. O. Liutyi, V. P. Petrenko // Zb. nauk. prats «Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii». – 2016. – Vyp. 64. – S. 44-60.
10. Arsentieva H. O. Spilkuvannia yak sumisna diialnist liudei: sotsialno-filosofskyi analiz: dys. ... kand. filos. nauk: spets. 09.00.03 «Sotsialna filosofii ta filosofii istorii» / H.O. Arsentieva. – Zaporizhzhia, 2001. – 170 s.
11. Arsentieva H. O. Struktura i elementy fenomena spilkuvannia / H. O. Arsentieva // Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii. – 2015. – №0. – S.7-10.
12. Kruger, J. Unskilled and unaware of it: How difficulties in recognizing ones own incompetence lead to inflated self-assessments / Kruger, Justin; Dunning, David // Journal of Personality and Social Psychology, Vol 77(6), Dec 1999, 1121-1134. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.77.6.1121>
13. Dzvinchuk D. I. Shchodo proiaviv efektu Daninha-Kriuhera v systemi upravlinnia Ukrainskoiu derzhavoiu / D. I. Dzvinchuk, V. P. Petrenko // Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia. KharRIDU. – 2017. – №1(56). – Rezhym dostupu : <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/index.html>
14. Laiker Dzh. Dao Touota: 14 pryntsyrov menedzhmenta vedushchei kompanyy myra / Dzheffry Laiker; Per. s anhl. – 2-e yzd. – M.: Alpyna Byznes Buks, 2006. – 400 s.
15. Navruzov Yu. Komandni roli: vprovadzhuiuchy zminy: Oryhinaly mystetstva [Tekst] / Yu. Navruzov // Kyievo-Mohylianska Biznes Studiia. – 2002. – № 2. – S. 20 -25
16. Michael A. Roberto. Why Great Leaders Don't Take Yes for an Answer: Managing for Conflict and Consensus [Tekst] / Roberto, Michael A. // [Електронний ресурс] GovLeaders.org. – Режим доступу: http://govleaders.org/no_yes_men.htm
17. Introduction to the Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument (TKI) [Електронний ресурс] CPP. The people development people. – Режим доступу: www.cpp.com

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗЕЙ І ПІДПРИЄМСТВ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ НАЛЕЖНИМИ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ НА ЗАСАДАХ ПРЯМОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

Андрій Андибур,

Дрогобицький коледж нафти і газу, завідувач бурового відділення, Україна, Дрогобич

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6209

ARTICLE INFO

Received 27 September 2018

Accepted 27 November 2018

Published 30 November 2018

KEYWORDS

market, subject,
human resources,
consumption,
demand,
supply,
supply,
cluster,
interaction,
effect.

ABSTRACT

In the article, from the standpoint of market conditions for the formation of labor demand and supply on qualified human resources, the existing problems of unregulated interaction of a plurality of enterprises of branches of the national economy of Ukraine with a number of higher educational institutions as consumers and suppliers of these resources are considered. The conditions and the scheme of organization of direct interaction of enterprises and educational establishments in the mode of "subject-subject" in the processes of ordering-training-supplying the necessary categories of human resources by minimizing the financial participation of the state budget and the managerial influences of the state are proposed and substantiated. It has been demonstrated that if a new scheme of cluster organization of relations between the subjects of supply and consumption of skilled human resources takes place on the labor market, the advantages of using the proposed organizational decisions from the standpoint of increasing the economic independence of the market participants, the possibilities of increasing the economic efficiency of their relations and, as a consequence, a reduction in the burden on the state budget.

Citation: Андрій Андибур. (2018) Shchodo Zabezpechennia Haluzei i Pidpriemstv Natsionalnoho Hospodarstva Ukrainy Nalezhnymy Liudskymy Resursamy na Zasadakh Priamoї Vzaïemodii Subiektiv Formuvannia Rynku Pratsi. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6209

Copyright: © 2018 Андрій Андибур. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Хоча навколо суті і визначення терміну «людські ресурси» та їх головної ролі в успішності функціонування різноманітних категорій організованих людських спільнот (громад, установ, підприємств, організацій і т. п.) продовжують точитися наукові дискусії щодо точності визначення всіх складових, сьогодні достатньо зупинитись на визначенні цього поняття для рівня підприємства («мікрорівні»), запропоноване автором публікації [1] у наступному вигляді: «... людські ресурси підприємства як економічна категорія є складовою частиною виробничих ресурсів підприємства, у формування і розвиток яких здійснюються інвестиції з метою отримання майбутніх економічних вигод; ...».

При цьому, важливою характеристикою людських ресурсів виступає «трудоий потенціал» останніх, який, згідно [2, с. 1] є сукупністю стану здоров'я, рівня знань і досвіду, інтелектуальних здібностей і культури, компетенції, мотивації до ефективної трудової діяльності, здатності до навчання та перенавчання, мобільності, тобто факторів, що сприяють формуванню конкурентоспроможності працівників на існуючому ринку праці.

Проте, сьогодні ситуація з формуванням попиту і пропозиції на вітчизняному ринку праці практично у всіх галузях національного господарства є важко прогнозованою і практично некерованою. Це пояснюється відсутністю прямих зв'язків і ефективної взаємодії між замовниками цього найважливішого для будь-якого підприємства (П) ресурсу і його постачальниками – закладами вищої освіти (ЗВО), що вимагає обґрунтування необхідних змін у взаємодії між учасниками цього процесу і його регулювання зі сторони держави.

Результати дослідження. Аналіз і оцінку процесів забезпечення ЗВЛ підприємств галузей національного господарства України необхідними людськими ресурсами слід розпочати з інтерпретації їх взаємодії у вигляді системи детермінованої сукупності множини окремих підприємств, для належного функціонування кожного з яких вони повинні бути наповненими людськими ресурсами загальною кількістю

$$\Sigma N_i = N_1 + N_2 + N_3 + N_4, \quad (1)$$

де N_1 – кількість керівного складу, N_2 – кількість фахівців, N_3 – кількість технічних службовців, N_4 – кількість робітників, всі з яких володіють необхідною тій чи іншої категорії кваліфікацією і «трудовим потенціалом».

Прийнявши за основу ідею запропонованого в [3, с. 61] логіко-алгебраїчного рівняння «... успішного управління персоналом сучасних організаційних утворень з метою забезпечення їх ринкового успіху на інтелектуально-інноваційній основі...» та реінтерпретувавши його складові з врахуванням складових (1), отримаємо рівняння залежності результату діяльності організаційної системи Rez в наступному вигляді:

$$Rez = N_1 \& D_j \& Res_j \& (N_2 \& N_3 \& N_4) = 1, \quad (2)$$

де N_1 – наявність в системі необхідної кількості кваліфікованого управлінського корпусу, D_j – множина необхідних управлінських рішень щодо ефективного використання системою її ресурсів Res_j , наявність в системі необхідної кількості фахівців N_2 , технічних службовців N_3 і робітників N_4 , якими множина рішень D_j буде трансформована в позитивний результат діяльності системи $Rez = 1$.

При цьому, $Rez = 1$ тільки за виконання умови, що всі, без виключення, складові рівняння (2) будуть наявні, тобто $= 1$. Якщо хоча-б одна із цих складових $= 0$, то $Rez = 0$ – результат роботи системою не буде отримано.

Схема, яка демонструє логіко-алгебраїчну модель формування, руху і відновлення управлінського N_1 і виконавчого персоналу ($N_2 \& N_3 \& N_4$) системи, необхідних для трансформації її ресурсів в позитивний результат її функціонування представлено на рисунку 1.

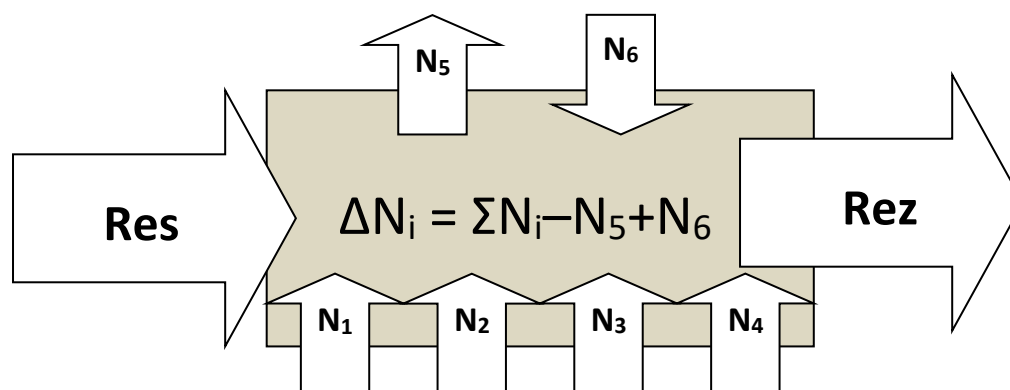

Рис. 1. Схема формування, руху і відновлення необхідних галузям і підприємствам національного господарства людських ресурсів

У представленому вигляді система постає як об'єкт формування, використання, вимушених змін і відновлення через постачання необхідних їй «трудових ресурсів» ΣN_i .

При цьому, даний об'єкт завжди буде характеризуватись певною потребою у людських ресурсах ΔN_i , яка обумовлюється різницею між плановим значенням ΣN_i і всіх його складових N_1 , N_2 , N_3 і N_4 та їх поточними значеннями, причинами якої стають природні процеси демографічного, організаційного, соціального і т. п. характеру (старіння і вихід працівників на пенсію, їх хвороби та інвалідність, примусове звільнення, трудова міграція тощо). Звільнення певної кількості персоналу N_5 вимагає або відповідного поповнення за рахунок зовнішніх

джерел N_6 , або розробки і реалізації інших компенсаторних заходів у вигляді підвищення кваліфікації чи навчання тих працівників, що залишилися для виконання функцій вибулих.

І у тому, і у іншому випадках галузева система або конкретне підприємство так чи інакше повинні звертатись до суб'єктів постачання людських ресурсів із їх зовнішнього оточення. Головним зовнішнім джерелом постачання українським підприємствам кваліфікованих людських ресурсів категорій N_1 , N_2 , N_3 і N_4 – працівників, знання і досвід яких сформовано попередньою фаховою підготовкою і засвоєнням спеціальних знань, специфічних трудових навичок та вмінь пріоритетно виступають різноманітні навчальні заклади. Адже, всі інші джерела (державні центри зайнятості, приватні рекрутингові агентства тощо), які західними авторами традиційно також відносяться до зовнішніх [4, с. 170-177,] тільки перерозподіляють попередні і поточні результати діяльності навчальних закладів різних рівнів акредитації.

Таким чином, професійно кваліфікований персонал для підприємств галузей національного господарства в своїй переважній більшості формується існуючою в Україні підсистемою навчальних закладів системи освіти, які готують кадрове наповнення вітчизняних галузей фахівцями із спеціальною вищою освітою, проводять ефективне професійне навчання, перепідготовку і підвищення кваліфікації працівників нафтогазових підприємств.

З цих позицій викликає інтерес ідентифікація природи і можливих варіантів взаємодії множини підприємств галузей з множиною вищих навчальних закладів – постачальників необхідних категорій кваліфікованого персоналу, метою якої є формування рекомендацій щодо їх взаємовигідної поведінки в умовах змін і трансформацій на тих ринках, на яких вони функціонують.

Використавши для цього класичну структурну схему У. Р. Ешбі (William Ross Ashby) взаємодії двох елементів (частин) системи, звернемо увагу на те, що її автор наголосив «... «зворотний зв'язок» існує між двома частинами коли кожна впливає на іншу» [5, с. 53], тобто – головною умовою можливості взаємовпливу структурних складових виступає умова забезпечення можливості їх взаємодії.

Використавши запропонований в [6] поділ можливих варіантів взаємодії двох складових соціально-економічної системи (СЕС) з генерацією якогось результату Rez спільної взаємодії частин С (суб'єкт) і О (об'єкт), представимо ці варіанти у контексті аналізованих нами складових у вигляді наступного переліку можливих комбінацій:

$$C (\text{суб'єкт}) \rightarrow O (\text{об'єкт}) \rightarrow Rez_{CO} \quad (3)$$

$$C (\text{суб'єкт}) \leftrightarrow O (\text{суб'єкт}) \rightarrow Rez_{CC} \quad (4)$$

$$C (\text{об'єкт}) \leftarrow O (\text{суб'єкт}) \rightarrow Rez_{OC} \quad (5)$$

$$C (\text{об'єкт}) \leftrightarrow O (\text{об'єкт}) \rightarrow Rez_{OO}, \quad (6)$$

де $Rez_{C \rightarrow O}$, $Rez_{C \leftrightarrow C}$, $Rez_{O \leftarrow C}$ і $Rez_{O \leftrightarrow O}$, – результати взаємодії двох частин у різних варіантах інтерпретації того факту, яка з частин відіграє роль суб'єкту, а яка – об'єкта в процесі їх взаємодії, існування яких в практиці реального управління СЕС доведено.

Отже, якщо комбінація (3) описує традиційну інтерпретацію функціонування типової управлінської пари (ТУП) з прямою ординацією об'єкта суб'єкту з охопленням обох складових зворотним зв'язком [7], то комбінації (4), (5) і (6) в роботі [6] запропоновано вважати описами нетипових управлінських пар (НУП), специфічність яких визначається виключно наявністю і дією в системах людського чинника, людей – носіїв інтелекту, емоцій і мотивів, раціональної чи ірраціональної поведінки, які суттєво впливають на отримані парою результати спільної діяльності.

Так як у вітчизняному організаційно-юридичному просторі до останнього часу відсутні приклади прямого підпорядкування навчальних закладів підприємствам і навпаки, то структурна схема їх взаємодії в процесі постачання-споживання кваліфікованих людських ресурсів може бути представлена в наступному вигляді (Рис. 2).

На схемі представлено навчальний заклад (НЗ), яким з використанням ресурсів Res_{H3} продукується результат Rez_{H3} – потенційне кадрове наповнення підприємства ΣN_i , яке, однак, не потрапляє безпосередньо на підприємство, а через ринок праці використовується як певна частина ресурсу Res останнього.

Зауважимо, що, з ординаційно-управлінських позицій, обидві складові представленої структурної схеми належать до різних підсистем національної економіки, не є охопленими прямими і зворотними зв'язками, не утворюють замкнуті контури, а результати їх діяльності не впливають одна на одну та не формують спільного результату, як це відбувається в структурі ТУП «суб'єкт – об'єкт» за варіантом (3) або його альтернативи (5).

В зв'язку з цим можливими режимами спільного функціонування двох частин системи лишаються варіанти НУП (4) «суб'єкт-суб'єкт» і (6) «об'єкт – об'єкт».

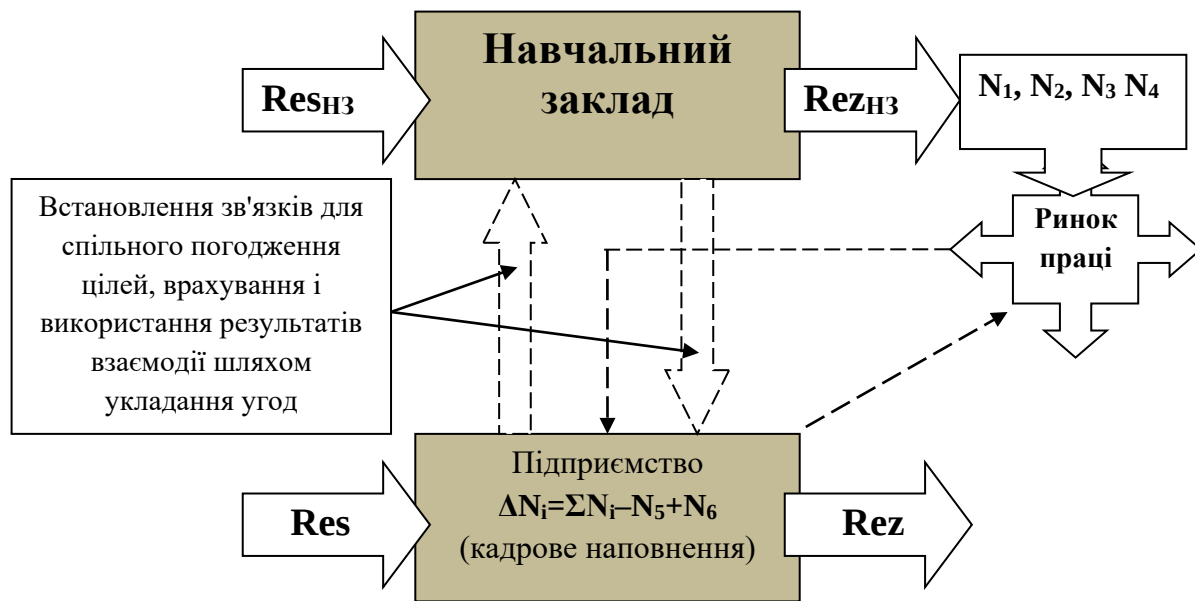

Рис. 2. Структурна схема взаємодії підприємств – споживачів людських ресурсів, підготовлених навчальними закладами, за існуючих сьогодні умов їх взаємодії

При цьому, якщо за варіанту (4) можливість формувати спільну мету, досягати якогось спільного результату і використовувати його детерміновані укладеними угодами частки наступає тільки за рахунок доброї волі двох суб'єктів до співпраці і координації своїх зусиль шляхом встановлення зв'язків, формалізованих у вигляді угод і прийнятих ними до виконання, то за варіанту (6) такі взаємовпливи відсутні і складові функціонують в буквальному розумінні «паралельно», коли результати їх діяльності не мають ніяких наслідків для їх подальшого функціонування.

Тому, варіант (4) НУП взаємодії навчального закладу і підприємства – споживача його продукції в режимі «суб'єкт – суб'єкт» залишається на сьогодні єдиним варіантом організації взаємовигідної співпраці за відсутності можливості їх системної взаємодії за варіантом (3).

Теоретичні аспекти суб'єкт-суб'єктної взаємодії тих, хто звертається за послугою і тих, хто її надає детально розглянуто в [8].

І хоча основний розвиток дослідження з питань суб'єкт-суб'єктної взаємодії між складовими систем отримали у вітчизняній педагогіці [для прикладу, 9, 10, 11, 12, 13], низкою досліджень з цих же питань в сері державного регулювання і управління [для прикладу, 14, 15, 16] доведено певні переваги такого режиму взаємодії людських ресурсів складових соціальних систем з отриманням позитивних ефектів у сфері як економічних [17], так і політичних [18] результатів.

Як цілком справедливо стверджується в роботі [17, с. 161] «Суб'єкт-суб'єктна структура діяльності є історично первинною організаційною формою існування, буття людини у природному середовищі», що вимагає, на думку цього ж автора, наявності «...комунікаційної взаємодії між суб'єктами», тобто – встановлення можливості взаємовпливів через прямі та зворотні зв'язки.

Однак, як констатує автор дослідження [18] саме від якості і стану цих зв'язків залежить характер стосунків. На її думку «Чим більш інтенсивним і жорстким стає зворотний зв'язок (тут інтенсивність характеризує силу впливу керованої підсистеми на керуючу, а жорсткість – ступінь детермінованості поведінки суб'єкта управління впливом керованої підсистеми), тим більше відносини приймають суб'єкт-суб'єктний характер, тобто стають рівними в правовому, політичному і психологічному плані».

Якщо ж врахувати, що для досягнення кожною із складових системи (Рис. 2) встановлених для них цілей-результатів (Rez_{H3} і Rez) вони повинні послідовно виконати такі задачі, як встановлення цілей (цілепокладання, планування) і забезпечення діями їх досягнення (цілевиконання, реалізація плану), то слід зауважити, що плануванню притаманна суб'єкт-об'єктна природа, а дій з їх виконання – суб'єкт-суб'єктна.

Тобто, за умови налагодження «комунікаційної взаємодії» шляхом, для прикладу, укладення угоди між навчальним закладом і підприємством, кожен із суб'єктів в процесі планування встановлює свої об'єктивні завдання ($Rez_{НЗ}$ і Rez) однак для їх досягнення буде використовувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію, коли обумовлена угодою частина результату діяльності кожного з них буде спрямовуватись на рівних «в правовому, політичному і психологічному плані» правах іншому суб'єкту, трансформуючись таким чином в ресурсне забезпечення ($Res_{НЗ} + k_i \cdot Rez$) і $(Res + k_j \cdot Rez_{НЗ})$ діяльності одне одного, де k_i і k_j – коефіцієнти, якими визначаються частки результатів діяльності суб'єктів, що використовуються для компенсації наданих послуг.

В такому разі, в діяльності кожної із тих суб'єктів господарювання, які належать до різних підсистем національного господарства і не є підпорядкованими одна одній, тобто є повністю незалежними суб'єктами господарської діяльності, в залежності від стану взаємовпливів і від їх взаємного сприйняття будуть присутні як суб'єкт-об'єктні, так суб'єкт-суб'єктні складові, тобто певний мікс варіантів (3) і (4), а структурна схема взаємодії навчального закладу з підприємством повинна трансформуватися у варіант, представлений на рисунку 3.

В результаті такої організаційної трансформації взаємостосунків двох окремих суб'єктів господарювання ресурсне забезпечення діяльності кожного з них отримує нові (додаткові) можливості $k_i \cdot Rez$ і $k_j \cdot Rez_{НЗ}$, які не були передбачені вихідними умовами їх функціонування.

Внаслідок такого розщеплення результатів діяльності на мікроекономічному рівні суб'єктів господарювання зберігаються добре керовані суб'єкт-об'єктні стосунки, а на мезоекономічному рівні отримується можливість організації діяльності груп суб'єктів за кластерним сценарієм взаємодії, коли навколо НЗ може утворюватись кластер підприємств-споживачів кваліфікованих кадрів, або навколо крупного підприємства/галузі – кластер НЗ-постачальників людських ресурсів.

В такому разі, інтерпретуючи будь-яку галузь у вигляді певної множини підприємств n , кадрове наповнення кожної з яких здійснюється за сценарієм $\Delta N_i = \Sigma N_i - N_5 + N_6$ певною множиною навчальних закладів m , ми отримає схему руху людських ресурсів в процесі забезпечення підприємств людськими ресурсами з необхідними характеристиками, на якій неперервними стрілками позначені діючі сьогодні зв'язки, а штриховими – рекомендовані (Рис. 4).

В разі надання суб'єктам господарювання мезоекономічного рівня права на організацію суб'єкт-суб'єктних стосунків, залишаючи суб'єкт-об'єктні на мікроекономічному рівні, навчальні заклади зможуть укладати угоди на різні види підготовки кваліфікованих кадрів для підприємств галузі і отримувати від цього доходи $k_j \cdot Rez_i$, що може суттєво зменшити їх бюджетні потреби $\Sigma Res_{НЗ}$.

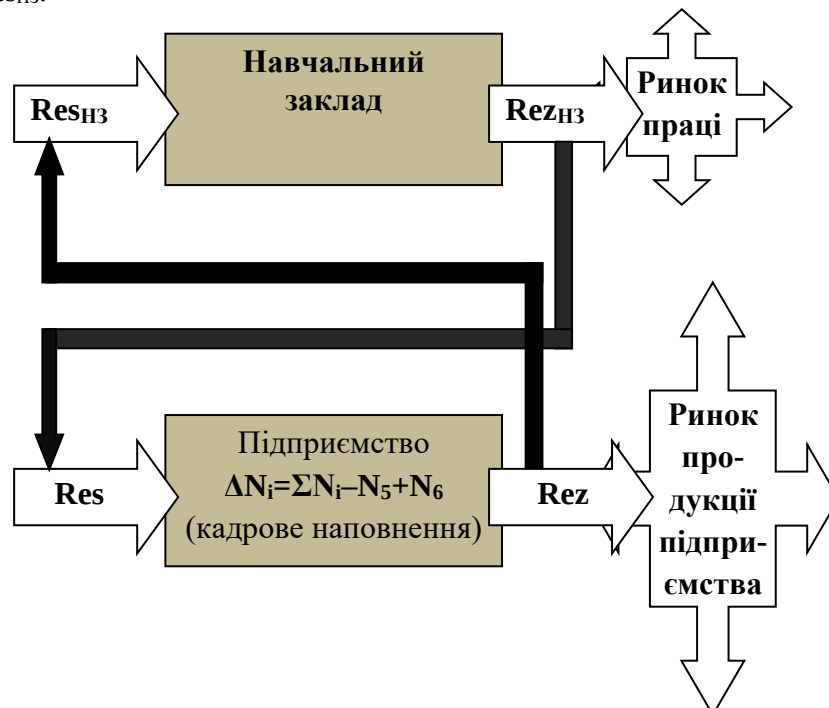

Рис. 3. Структурна схема взаємодії підприємств – споживачів людських ресурсів, підготовлених навчальними закладами, за рекомендованих умов їх взаємодії

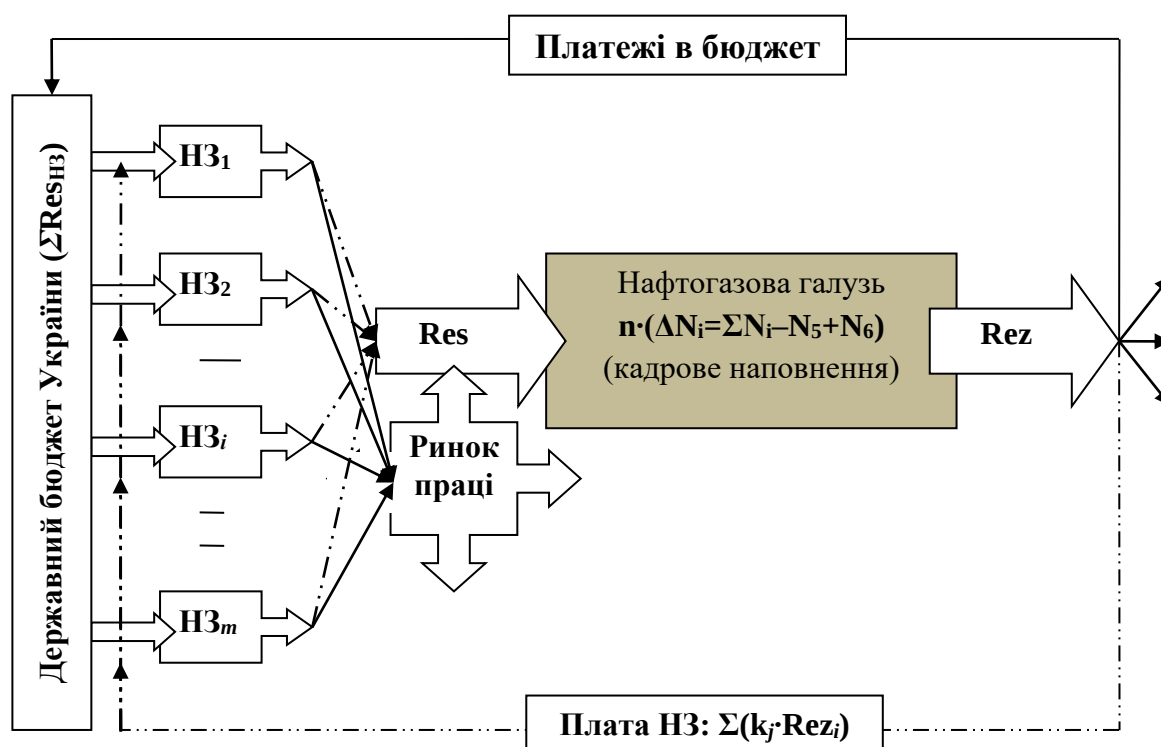

Рис. 4. Схема руху людських ресурсів в процесі забезпечення галузей і підприємств України спеціалізованими навчальними закладами системи освіти і науки

Проте, для функціонування такого освітньо-виробничого галузевого кластеру у запропонованому режимі на сьогодні відсутнє будь-яке законодавче забезпечення, що робить очевидним факт повної неврегульованості діючою в державі системою управління освітою процесів та процедур ринкової реалізації результатів діяльності її суб'єктів господарювання в частині (N_1, N_2, N_3, N_4) їх споживачам – суб'єктам господарської діяльності, які діють на інших ринках.

Адже на даний час у режимі об'єкт-об'єктних відносин між навчальними закладами і підприємствами галузі продовжують діяти розподільчі процеси і процедури державного замовлення і розподілу результатів його виконання Rez_{H3} ще пострадянського зразка.

При цьому, якщо навіть тільки частина підготовлених за рахунок державних ресурсів Res_{H3} випускників навчальних закладів з числа (N_1, N_2, N_3, N_4) отримують державні направлення та ідуть працювати у державні підприємства, а інші самостійно трудовлаштовуються у приватні підприємства або збільшують пропозицію на ринку праці, це означає неповернення більшої частини вартості їх навчання до державного бюджету і падіння економічної ефективності функціонування системи освіти.

Висновки. Таким чином, задекларований перехід на суб'єкт-суб'єктні стосунки між підприємствами і навчальними закладами дає можливість підприємствам формувати замовлення для навчальних закладів не тільки в кількісних показниках, а й на рівних правах диктувати та вимагати виконання їх змістовного і якісного наповнення, що відкриває як нові можливості для співпраці суб'єктів господарювання, так і може створити нові, характерні для ринкових стосунків загрози та ризики.

Тому, подальші дослідження слід спрямувати на виконання порівняльного аналізу сильних і слабких характеристик суб'єктів потенційної співпраці – підприємств галузей національного господарства і навчальних закладів МОН, якими виконується професійна підготовка людських ресурсів для цієї галузі.

Метою цього порівняльного аналізу повинна стати ідентифікація найбільш необхідних в даній ситуації змін в процесах, процедурах, технологіях та інструментах професійного навчання, генерування інтелектуальної продукції щодо нових форм, методів і технологій, засобів та інструментів навчання, нових умов для навчально-наукової співпраці персоналу суб'єктів і спільного генерування необхідних галузі інтелектуальних продуктів, нових умов приваблення споживачів навчальних послуг з позицій клієнтоорієнтованої поведінки керівництва і персоналу навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Починок Н. В. Людські ресурси в обліковій теорії та практиці / Н. В. Починок // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 141 – 144.
2. Семикіна М. В. Конкурентоспроможність персоналу підприємства: теорія і практика регулювання : моногр. / М. В. Семикіна, О. О. Смірнов. - К.: КОД, 2008. - 208 с.
3. Петренко В. П. Концепція інтелектокористування як основа новітньої парадигми практичного менеджменту / В. П. Петренко // [Електронний ресурс] International Conference Project / II-я міжнародна научно-практ. конф. «Современные тенденции развития научной мысли». 31.01.-07.02.2011.- Лондон-Одесса. – Всеукраїнський академічний союз. 2011. – Режим доступу : <http://gisap.eu/ru/node/294>
4. Sherman A. Managing Human Resources / Arthur Sherman, George Bohlander, Scott Snell. – 10th ed. – South-Western College Publishing, 1996. – P. 778.
5. Ashby W. Ross. An Introduction to Cybernetics / W. Ross Ashby. – London: Charman & Hall Ltd, 1957. – 295 p.
6. Петренко В. П. Щодо теоретичного обґрунтування шляхів удосконалення публічного управління соціально-економічними системами / В. П. Петренко // Всеукраїнська наук.-практ. конф. «Публічне управління: проблеми та перспективи» (Харків, 28.10.2016).
7. Енциклопедія кібернетики в 2 т. / За ред. В. М. Глушкова. Т. 2-й. — Київ: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1973. – 623 с.
8. Лис А. Б. Механізми державного управління процесами надання адміністративних послуг : автореф. дис. на здоб наук. ступ. канд. наук з держ. управл. спец. 25.00.02 / А. Б. Лис. – Івано-Франківськ, 2016. – 19 с.
9. Григор'єва В. А. Гуманістична сутність суб'єкт-суб'єктної взаємодії / В. А. Григор'єва // [Електронний ресурс] Електронна бібліотека НАПН України. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/6839/1/ТЕЗИ_гуманістична_сутність.pdf
10. Гончар О. В. Новітні технології суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу вищої школи / О. В. Гончар // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2012. – №3. – С. 40-44.
11. Хоменко А. Суб'єкт-суб'єктні відносини як основа реалізації сучасної парадигми вищої освіти в Україні / А. Хоменко // Педагогічні науки. – 2015. – №64. – С. 66-74.
12. Ліннік О. О. Взаємодія суб'єктів педагогічного процесу в освітньо-професійному середовищі ВНЗ / О. О. Ліннік // [Електронний ресурс] Scientific World. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer29/1225.pdf>
13. Бех І. Д. Колізії суб'єкт-суб'єктної взаємодії / І. Д. Бех // [Електронний ресурс] Електронна бібліотека НАПН України. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/7828/1/Бех.pdf>
14. Попов С. И. Наукова парадигма суб'єкт-суб'єктного управління в умовах сучасного континууму / С. М. Попов // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : Збірник наукових праць / Гол. Ред.: Г. В. Воронкова. Вип. 43. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010. – С. 166-175.
15. Мартиненко В. М. Нова парадигма публічного управління – об'єктивний імператив ХХІ століття (теоретико-методологічний аспект) / В. М. Мартиненко // Публічне управління. – 2011. - №3(7). – С. 4-16.
16. Петренко В. П. Структурно-логічний аналіз відносин «влада-суспільство» в рамках типової управлінської пари / В. П. Петренко, М. О. Лютий // Ukraine – EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, management and social development. Environmental protection collection – Chernihiv: CNUT, 2016 – с. 162-164.
17. Савицька Н. Л. Людина як суб'єкт господарської діяльності (ціннісно-цільовий аспект) / Н. Л. Савицька // Соціальна економіка. – 2-12. – №1. – С. 158-166.
18. Комарова С. Л. Оптимизация отношений субъектов политической деятельности: дис. канд. психол. наук; спец. 19.00.05 – социальная психология / С. Л. Комарова. – Москва, 2002. <http://status-svoboda.narod.ru/title.html>

FOREIGN INCOME – PROBLEMS OF DOUBLE TAXATION

¹Tetiana Yarotska, PhD;

²Svitlana Fedchuk, PhD;

¹Senior researcher at the Scientific Institute of Fiscal Policy of the National University of State Fiscal Service of Ukraine;

²Head of Department of the Scientific Institute of Fiscal Policy of the National University of State Fiscal Service of Ukraine

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6210

ARTICLE INFO

Received 23 September 2018

Accepted 16 November 2018

Published 30 November 2018

KEYWORDS

personal income tax, credit of foreign tax, double taxation of income, confirmation of foreign tax base and tax payment, exchange of information in tax matters.

ABSTRACT

The article highlights implications of foreign income taxation of Ukrainian tax residents. Based on the effective Tax Conventions on Income and on Capital, individuals can claim a credit of tax paid abroad against their Ukrainian tax due. However, the claim must be supported by a specific document prescribed by Ukrainian legislation. In practice, the obtaining of the proper document from foreign tax authorities may be impossible for taxpayers, bringing the double taxation of personal income. Thus, the options of improvement of tax credit mechanism and unification of official confirmation of tax base and tax payment were proposed.

Citation: Tetiana Yarotska, Svitalana Fedchuk. (2018) Foreign Income – Problems of Double Taxation. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6210

Copyright: © 2018 Tetiana Yarotska, Svitalana Fedchuk. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Introduction. Ukrainians are not only actively employed abroad nowadays, but also participate in international movement of capital, goods and services. Personal income received abroad by individuals – Ukrainian tax residents must be declared and taxed in Ukraine. At the same time, the Ukrainian legislation stipulates that taxes paid abroad in the source country can be credited against Ukrainian tax liabilities to avoid the double taxation of the personal income of taxpayers, in case the Tax Convention on Income and on Capital is valid between Ukraine and the respective income source country. However, in practice, usually it is impossible to apply the Tax Convention on Income and on Capital as the official document confirming the individual's taxable income and the amount of tax paid abroad cannot be issued by the respective foreign tax authorities, or can be obtained in the unacceptable format, or the document is obtained with a delay. As a result, individuals - the Ukrainian tax residents may suffer because of double taxation of their foreign income in Ukraine. In the research the specific changes in the Tax Code of Ukraine were proposed. In addition, the unification of tax good standing confirmation was recommended based on significant changes in tax co-operation, which includes also the automatic exchange of financial information in tax matters.

Analysis, study, research. Taxation of personal foreign income in Ukraine depends on the tax status of the individual: tax resident or tax non-resident. Residents are liable for the personal income tax and military tax on their entire worldwide income. Non-residents are liable for taxes only on their Ukrainian sourced income.

A Ukrainian tax resident's taxable income includes any income received or accrued in Ukraine and/or abroad (e.g. employment income, dividends, interest, royalty, rental, investment income, inheritance, etc.).

Foreign income has to be included into the total annual taxable income of Ukrainian tax residents and reported in the annual personal tax declaration. Income in foreign currency is recalculated into UAH at the official exchange rate of the National Bank of Ukraine on the date of its receipt. The declaration has to be filed with the Ukrainian tax office where the individual is registered in Ukraine by 30 April of the year following the reporting year. Tax is due by 31 July of the year following the reporting one. Payment must be made in UAH. The individual's foreign income is subject to an 18% personal income tax and 1.5% military tax.

How can taxes paid abroad be credited against Ukrainian tax liabilities? If the foreign income has been taxed abroad by the source country, the Ukrainian tax due may be decreased by the amount of tax credit allowed by an effective Tax Convention on Income and on Capital (Article 13.3 of Tax Code of Ukraine) [1]. The Ukrainian resident taxpayer can officially apply for an extension of the declaration filing deadline until 31 December of the year following the reporting year, if the documents for claiming a foreign tax credit from a foreign jurisdiction are not available by the standard Ukrainian filing deadline.

According to our research of real tax cases of Ukrainian tax residents, we determined that despite the significant number of effective Tax Conventions on Income and on Capital signed by Ukraine with other countries [2], sometimes it is impossible for individuals to obtain an official confirmation of the amounts of taxable base and the tax paid abroad, issued by the foreign tax authorities, in the format prescribed by the Tax Code of Ukraine. Unfortunately, the tax authorities of some states will not issue this document, or will issue it only as a digital certificate (e.g. in Spain, Italy, Switzerland, Germany, the UK, the USA and others). Also, obtaining of such certificate is problematic for individuals in the Russian Federation. To date, such official confirmation of tax base and tax paid abroad can be obtained in Czech Republic, Hungary, Belgium, Poland and some other states, which is beneficial, particularly, for many Ukrainians working there. According to our research, individuals – Ukrainian tax residents succeeded to obtain the official certificate with the required data of income received and personal income taxes paid in Romania and some other European countries. However, these documents were obtained with a significant delay, which caused the late filing of the Ukrainian tax declarations and late tax payments in Ukraine.

How foreign tax systems eliminate the double taxation of personal income in the same situation as described above?

We determined that in practice the tax authorities of many countries accept digital certificates, copies of tax returns, salary certificates as a sufficient confirmation of the income taxed abroad. In this respect, we recommend to follow the same approach in Ukraine and amend the Article 13 of the Tax Code of Ukraine accordingly. To confirm the individual's right for the credit of foreign tax in Ukraine to avoid the double taxation in Ukraine, the Ukrainian tax authorities should also be allowed to accept not only the official paper confirmation of the tax base and tax paid, issued by a foreign tax office, but other kinds of documents (e.g., a copy of the filed foreign tax declaration, bank confirmation of tax payment, foreign employer's certificates, digital certificates of tax good standing, etc.).

Going further, we would propose to unify documents confirming the taxable base and the tax payments of individuals in sight of better practical implementation of the Multilateral Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters, which is building a new co-operative environment worldwide, including, in particular, the EU and non-EU countries [3]. The unified official document, confirming taxable income and personal income taxes paid abroad, would also be beneficial for individuals in many states with respect to the implementation of Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters [4,5].

We determined another problem where the foreign income of a Ukrainian tax resident has been taxed by the source state with no effective Tax Convention on Income and on Capital with Ukraine, and the credit of this tax against Ukrainian tax due is not allowed at all [1]. As a result, the double taxation of that foreign income takes place in Ukraine. As this provision of Ukrainian law causes double taxation of individual's foreign income in Ukraine, it is recommended to remove this discriminating clause from the Tax Code of Ukraine. It is worth to mention that tax law of many countries allows the elimination of double taxation in case of the absence of the respective valid Tax Convention on Income and on Capital (e.g., in Poland).

Conclusions. Based on the analysis of the practice of crediting taxes paid abroad by individuals against their personal income tax obligations in Ukraine, we have found the significant problem with obtaining proper foreign tax documents confirming tax base and tax payments of individuals in the foreign source states. In many European countries the obtaining of official documents, issued by tax authorities, is impossible, or is only available with an unacceptable format.

In addition, in some cases the required documents were obtained with a delay, and at high additional costs. As a result, in practice the Ukrainian tax payers cannot use the effective Tax Conventions on Income and on Capital and their foreign income is a subject for a double taxation in Ukraine.

Considering the determined practical problem of the foreign tax base and tax payment confirmation, in our opinion, the mechanism of official tax base and tax payment confirmation should be unified worldwide. The problem becomes vaguer for the implementation of the automatic exchange of information in tax matters between jurisdictions.

REFERENCES

1. Tax Code of Ukraine. The Law of Ukraine dated 2 December 2010 #2755-VI, with changes.
2. Лист ДФС України від 02.01.2018 № 78/7/99-99-01-02-02-17 "Щодо міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування".
3. Лист ДФС України від 02.01.2018 № 77/7/99-99-01-02-02-17 "Про перелік країн, на які поширюється дія Конвенції про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах".
4. Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters. OECD (2014), ISBN 978-92-64-21652-5, P. 29-30. Available in <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264216525-en.pdf?expires=1540549268&id=id&accname=guest&checksum=70B32B314090A2803A80C24777B45046>
5. Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters: Implementation Handbook P. 100-102. Available in <https://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/implementation-handbook-standard-for-automatic-exchange-of-financial-account-information-in-tax-matters.htm>

УРАХУВАННЯ СПЕЦИФІКИ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ У МОДЕЛЯХ ТРАНСПОРТНОЇ ЗАДАЧІ

Андрій Мазарчук, к.е.н., доцент;
Ганна Більовська, аспірант;

Україна, Хмельницький, Хмельницький національний університет

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6211

ARTICLE INFO

Received 08 September 2018

Accepted 14 November 2018

Published 30 November 2018

KEYWORDS

transportation problem,
dynamic simulation,
multiproduct model,
prioritization analysis,
ABC analysis,
profitability ratio.

ABSTRACT

The article presents the results of the study of specific features of retail networks and ways of taking into account these features in the formation of a comprehensive model of management of product transportation in the network. The proposed comprehensive model takes into account such features of the retail network as multiproduct situation, indistinguishability of suppliers and consumers, availability of transit points, cost of storage at the transit point, capacity of warehouses and their load, transportation time and shelf life, priority of outlets and types of products, restrictions on capacity of transport. The proposed model allows solving multiproduct transport problems for trading networks of varying complexity, enabling decision makers to change the complexity of the model.

Citation: Андрій Мазарчук, Ганна Більовська. (2018) Urakhuvannia Spetsyfiky Torhovelnnykh Merez u Modeliakh Transportnoi Zadachi. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6211

Copyright: © 2018 Андрій Мазарчук, Ганна Більовська. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. У процесі управління логістикою торговельних мереж особливе місце посідає прийняття транспортних рішень, а саме забезпечення своєчасного постачання якісної продукції до торгівельних точок мережі з мінімальними загальносистемними витратами. У економічній теорії такі рішення пропонується приймати з використанням моделей транспортних задач. Однак у класичному вигляді транспортна задача значно спрощує реальну проблему транспортування продукції до торговельних підприємств, тому на практиці використання транспортних моделей виявляється недоцільним, а управлінські рішення приймаються на основі евристичних рішень управлінського персоналу.

Проблемі адаптації моделей транспортної задачі для вирішення реальних задач управління логістикою присвячено праці Овчарук І.В., Іваницької О.В., Рощиної Н.В., Сербул Р.С., Семерикова А.В., Жолткевич Г.М., Алі Найф Халіл Альх Жуж, Ярмоленко Л.І., Чумак Т.М., однак комплексної моделі для управління поставками для торговельних мереж все ще не було розроблено. Саме тому дослідження проблеми транспортування продукції з урахуванням специфіки торговельних мереж як цілісного організму залишається актуальним.

Метою статті є створення та обґрунтування комплексної моделі транспортної задачі для торговельних мереж на основі класичної її постановки та аналізу напрацювань наукової спільноти у напрямку її адаптації до реальних проблем управління логістикою.

Результати дослідження. Класична транспортна задача полягає у вирішенні проблеми забезпечення n споживачів необхідними b_n обсягами однорідної продукції з використанням m постачальників, у кожного з яких наявні певні a_m обсяги цієї продукції, при відомих тарифах на перевезення між пунктами c_{mn} . При цьому слід скласти оптимальний план перевезень, який мінімізує загальну вартість перевезень (або час перевезень) і задовольняє потреби споживачів, повністю використавши запаси постачальників [1].

Позначивши x_{ij} – обсяг продукції, який планується перевезти з i -го пункту постачання у j -ий пункт споживання, отримаємо математичну модель класичної транспортної задачі наступного вигляду [1, 2]:

$$F = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \rightarrow \min \quad (1)$$

при виконанні умов:

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = a_i \quad (i = \overline{1, m}), \quad (2)$$

$$\sum_{i=1}^m x_{ij} = b_j \quad (j = \overline{1, n}), \quad (3)$$

$$x_{ij} \geq 0, \quad i = \overline{1, m}, \quad j = \overline{1, n}. \quad (4)$$

Виконання умови (2) у даній моделі забезпечує вивезення товару з усіх пунктів постачання, а умови (3) – повне задоволення попиту на усіх пунктах споживання. Умова (4) передбачає отримання невід'ємних обсягів постачання [2].

Описана модель дозволяє отримати оптимальний план перевезень, однак у такій постановці значно спрощує реальну проблему, яку доводиться вирішувати торговельним мережам. Таке надмірне спрощення часто робить використання транспортної задачі непридатним для вирішення реальних завдань торговельних мереж, що спонукає їх до вибору часто ненадійних і залежних від досвіду осіб, що приймають рішення, евристичних методик. Однак цілком можливо допрацювати базову модель транспортної задачі таким чином, щоб адаптувати її для використання торговельними мережами у реальних ситуаціях.

Першим і найбільш очевидним ускладненням, яке слід ввести у базову модель транспортної задачі є багатопродуктовість. Торговельні мережі у реальному житті пропонують споживачам широкий асортимент продукції, яка не є однорідною чи взаємозамінною. Перетворення класичної моделі транспортної задачі у багатопродуктову здійснюється шляхом введення додаткового параметру $k = \overline{1, \dots, r}$, де r – кількість видів продукції, яку планується транспортувати, а також відповідно внесення змін до цільової функції моделі та її обмежень.

Такі багатопродуктові транспортні задачі автор [3] пропонує вирішувати шляхом розбиття їх на одно продуктові підзадачі, кожна з яких вирішується окремо, а результати зводити у загальну таблицю. Однак такий підхід не дозволяє отримати адекватний оптимальний план перевезень внаслідок неврахування можливостей спільних перевезень різних видів продукції, обмежень обсягів наявних транспортних засобів та їх місткостей. Окрім цього, слід враховувати також і нерівноцінність різних видів продукції, перевезення якої планується у мережі. Деякі види продукції зазвичай є більш пріоритетними, порівняно з іншими, приносять більший прибуток і втрати внаслідок їх дефіциту є більш значними. Тому забезпечувати попит на такі продукти слід в першу чергу.

Більш складним, однак ефективнішим підходом до вирішення багатопродуктових транспортних задач є запропонований авторами [4] метод континуального лінійного програмування. Даний метод базується на проведенні певних математичних перетворень для зведення багатопродуктової вихідної задачі до двоїстої задачі континуального лінійного програмування та застосування до неї градієнтного алгоритму. При цьому автори розглядають динамічну модель транспортної задачі із додатковим обмеженням пропускної здатності дуги перевезень (i, j) у момент часу t – величина $u_{ij}(t)$.

У класичній моделі транспортної задачі чітко визначено перелік постачальників і споживачів, а продукція переміщується від перших до других. Для торговельних мереж слід враховувати той факт, що для забезпечення максимальної гнучкості продукція може надходити не лише від постачальників до торгових точок, а й від постачальників до складів, між складами, від складів до торгових точок і навіть між торговими точками. Таким чином, як склади, так і

торгові точки при цьому виступають у транспортній задачі як споживачами, так і постачальниками одночасно.

Подібні задачі також було розглянуто автором [3] як задачі з нерозрізненими постачальниками і споживачами, для вирішення яких пропонується введення поняття буфера – кількості всієї продукції, яка транспортується між учасниками. Дані буфери визначається як сума обсягів попиту кожного споживача та сума обсягів пропозиції кожного виробника, які додаються до відповідних обмежень. Таким чином, обмеження на обсяги попиту і пропозиції матимуть наступний вигляд:

$$\sum_{j=1}^n x_{ij}^k = a_i^k + \sum_{i=1}^m a_i^k \quad (i = \overline{1, m}; k = \overline{1, r}), \quad (5)$$

$$\sum_{i=1}^m x_{ij}^k = b_j^k + \sum_{j=1}^n b_j^k \quad (j = \overline{1, n}; k = \overline{1, r}). \quad (6)$$

Автор [3] наголошує, що завдяки введенню понять транзитних пунктів та буфера, з'являється можливість вирішення багатьох транспортних задач різної складності.

Також важливою умовою класичної моделі транспортної задачі є задані значення тарифів перевезень між пунктами. Однак у реальних ситуаціях на формування фактичної загальної вартості перевезень чинять вплив не лише тарифи перевезення, а й безліч інших показників. Зокрема, надзвичайно важливим є час транспортування продукції між пунктами, вартість зберігання продукції на складах як проміжних, так і на складах торгових точок. При цьому обов'язково слід враховувати місткість складів, наявність достатнього місця для зберігання необхідного обсягу продукції з урахуванням наповнення складів у даний момент іншими видами продукції, наявність необхідних умов для зберігання відповідної продукції (особливо актуально для продуктових торговельних мереж).

Вартість зберігання продукції на складах у різних точках торговельної мережі в моделі транспортної задачі можна врахувати, встановивши дані показники у якості так званих тарифів перевезення вантажу всередині відповідного вузла транспортної мережі. При відсутності належних умов зберігання певного виду продукції на певному складі мережі, тариф перевезення відповідного виду продукції в даному вузлі мережі встановлюється значно вищим, ніж усі інші тарифи мережі. Місткість складів та їх завантаження можна врахувати, застосовуючи уже згадане обмеження пропускної здатності дуги перевезень в одиницю часу.

Час транспортування продукції та його обмеження можуть бути враховані при застосуванні динамічної моделі транспортної задачі. Таким чином, цільова функція моделі матиме вигляд [4]:

$$\int_{t_0}^{t_1} \sum_{k=1}^r \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij}^k(t) x_{ij}^k(t) dt \rightarrow \min. \quad (7)$$

Обмеження на час транспортування продукції тоді матиме наступний вигляд:

$$\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n t_{ij}^k \leq t^k. \quad (8)$$

Для продуктових торговельних мереж важливим показником також є термін зберігання продукції, оскільки при досить тривалому транспортуванні таких товарів до кінцевих точок продажу скорочується можливий період їх продажу, підвищується ймовірність понесення збитків внаслідок закінчення строку придатності таких товарів, що у свою чергу впливає на загальносистемні витрати. Для таких товарів в обмеженні (8) під t^k матиметься на увазі строк зберігання k -ої продукції збільшений на обсяг орієнтовного часу для реалізації даного виду продукції у точці продажу.

Слід також враховувати той факт, що вартість продажу одного і того ж товару, як і обсяг попиту на нього, може різнитися у різних точках продажу торговельної мережі, залежно від їх місця розташування. Відповідно у різних точках продажу мережі будуть різнитися втрати внаслідок дефіциту продукту. Також у кожній точці продажу будуть різнитися втрати внаслідок дефіциту різних товарів. Таким чином, у транспортній моделі слід враховувати пріоритетність груп товарів та точок продажу. При чому пріоритетність товарів можна визначати як у кожній торговельній точці мережі, так і в усій мережі в цілому.

Пріоритетність товарів та точок мережі можна визначити, використавши комбінацію ABC та XYZ-аналізу, запропоновану у дослідженнях Ярмоленко Л.І. та Чумак Т.В. [5]. ABC-аналіз дозволяє ранжувати товари або торгові точки відповідно до їх внеску у загальний прибуток (TR) торговельної мережі або окремої торговельної точки.

Критерієм ранжування при застосуванні XYZ-аналізу є мінливість попиту на товар або ж мінливість показника загального прибутку. Характеристикою такої мінливості у XYZ-аналізі є коефіцієнт варіації.

Поєднавши результати ранжування об'єктів з допомогою ABC та XYZ-аналізу за один і той же проміжок часу, отримаємо емпірично обґрунтовані групи товарів або торгових точок за ступенем значимості у загальному результаті торговельної мережі, а отже визначимо, на користь яких товарів і торгових точок слід вирішувати транспортну задачу в першу чергу. У разі високої складності отриманої моделі транспортної задачі можна розбити її на підзадачі відповідно до отриманих в результаті ранжування груп товарів чи торгових точок. Також отримані подібним чином результати ранжування торгових точок дозволять визначити об'єкти мережі, попит яких у товарі слід задовольняти в першу чергу, не допускаючи там дефіциту.

Таким чином, застосування комбінації ABC та XYZ-аналізу надає можливість особам, які приймають управлінські рішення, евристично визначати ступінь деталізації постановки транспортної задачі відповідно до потреб управління.

Пріоритетність продукції та точок продажу в транспортній мережі також можна враховувати, використовуючи коефіцієнт прибутковості товару чи точки продажу. Такий коефіцієнт показує, в якій мірі прибутковість відповідного товару у відповідній точці продажу перевищує середній рівень прибутковості усіх товарів по мережі (формула 9).

$$kTR_i^k = \frac{TR_i^k \times \sum_{i=1}^n k_i}{\sum TR} - 1, \quad (9)$$

де TR_i^k – обсяг прибутку від реалізації товару k у точці продажу i ; $\sum TR$ – загальний обсяг прибутку від реалізації всіх товарів у мережі; $\sum_{i=1}^n k_i$ – загальна кількість видів товарів, взятих до уваги у точках продажу мережі (тобто, кількість точок спостереження або обсяг вибірки).

Отримані коефіцієнти прибутковості в моделі можна врахувати, відкоригувавши з їх допомогою тарифи на перевезення продукції наступним чином:

$$c_{ij}^{k*} = (1 - L \times kTR_j^k) \times c_{ij}^k, \quad (10)$$

де c_{ij}^k – вихідне значення тарифу перевезення k -го товару від точки i до точки j ; kTR_j^k – коефіцієнт прибутковості k -го товару у кінцевій точці дуги ij ; $L \in [0; 1]$ – ступінь урахування коефіцієнтів прибутковості при розрахунку тарифів перевезення.

З допомогою коригування тарифів перевезення наведеним чином, можна враховувати у транспортній задачі той факт, що перспектива отримання вищого прибутку від продажу більш прибуткових товарів у більш прибуткових точках продажу може компенсувати можливу вищу вартість доставки таких товарів у ці точки, порівняно із менш пріоритетними напрямками поставок. У той же час можливий дефіцит у пріоритетних точках продажу буде викликати вищий рівень збитків у разі невчасного постачання товарів у ці точки. Задаючи значення змінної L , особа, що приймає управлінські рішення, може самостійно визначати, у якій мірі враховувати коефіцієнти прибутковості товарів у моделі транспортної задачі.

Після отримання оптимального плану перевезень задачі із коригованими коефіцієнтами залишиться лише обчислити загальні витрати на перевезення товарів у мережі відповідно до вихідних (фактичних) тарифів перевезень.

Варто зазначити, що зазвичай торговельні мережі для перевезень продукції між об'єктами мережі використовують власний парк транспортних засобів, або ж користуються послугами компаній-перевізників. У кожному з цих випадків у розпорядженні мережі є обмежений обсяг транспортних засобів із обмеженою місткістю і вантажопідйомністю. Даний фактор також значною мірою впливає на прийняття логістичних рішень, тому повинен обов'язково враховуватись у моделі. Такі обмеження на транспорт можуть враховуватись у моделі через уже наявне обмеження пропускної здатності дуги мережі в момент часу t .

Враховавши усі описані особливості торговельних мереж, модель транспортної задачі для торговельної мережі матиме наступний вигляд:

$$\int_{t_0}^{t_1} \sum_{k=1}^r \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij}^{k*}(t) x_{ij}^k(t) dt \rightarrow \min, \quad (11)$$

за умови, що:

$$\int_{t_0}^{t_1} \sum_{i=1}^m x_{ij}^k(t) dt \geq b_j^k + \sum_{j=1}^n b_j^k \quad (k = \overline{1, r}), \quad (12)$$

$$\int_{t_0}^{t_1} \sum_{j=1}^n x_{ij}^k(t) dt \leq a_i^k + \sum_{i=1}^m a_i^k \quad (k = \overline{1, r}), \quad (13)$$

$$\sum_{k=1}^r x_{ij}^k(t) \leq u_{ij}(t) \quad (i = \overline{1, m}; j = \overline{1, n}), \quad (14)$$

$$\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n t_{ij}^k \leq t^k \quad (k = \overline{1, r}), \quad (15)$$

$$x_{ij}^k \geq 0, \quad i = \overline{1, m}, j = \overline{1, n}, k = \overline{1, r}, \quad (16)$$

$$\sum_{i=1}^m a_i^k = \sum_{j=1}^n b_j^k \quad (k = \overline{1, r}). \quad (17)$$

Відповідно до критерію (11) отриманої моделі, слід організувати перевезення g видів продукції через торговельну мережу на протязі часу $[t_0; t_1]$ з мінімальними загальними витратами, враховуючи пріоритетність продукції та точок продажу. Тарифи перевезення c_{ij}^{k*} моделі обчислюються відповідно до формули (10).

Нерівність (12) ілюструє умову забезпечення сумарного попиту споживачів j за період часу $[t_0; t_1]$ із допуском можливості використання пунктів продажу у якості транзитних пунктів мережі, а нерівність (13) – сумарні можливості постачальників i за той же період часу. Умова (14) задає обмеження на об'єми перевезень вантажів по дугах мережі із врахуванням їх пропускної здатності, формула (15) – обмеження на час транспортування продукції по дугах мережі. Система нерівностей (16) виражає природню вимогу невід'ємності багатопродуктового потоку у торговельній мережі, а система (17) – виконання умови балансу, тобто рівності сумарної інтегральної пропозиції сумарному інтегральному попиту для кожного продукту.

Висновки. Запропонована модель дозволяє вирішувати багатопродуктові транспортні задачі для торговельних мереж різної складності, надаючи можливість особам, що приймають управлінські рішення, змінювати складність моделі, а також міру врахування пріоритетності торгових точок і продукції. При цьому враховуються специфічні особливості проблеми транспортування продукції в торговельній мережі: багатопродуктовість, нерозрізненість

постачальників і споживачів, наявність транзитних пунктів, вартість зберігання продукції у транзитному пункті, місткість складів та їх завантаженість, час транспортування та термін зберігання продукції, пріоритетність торгових точок та видів продукції, обмеження на місткість транспорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчарук І.В. Розв'язання транспортної задачі, як складова підготовки бакалаврів з економіки та підприємництва / І. В. Овчарук, В. О. Овчарук // Водний транспорт. - 2013. - Вип. 2. - С. 195-202.
2. Іваницька О. В. Транспортна задача лінійного програмування / О. В. Іваницька, Н. В. Рощина, Р. С. Сербул // Агросвіт. - 2015. - № 14. - С. 35 - 40.
3. Семериков А.В. Решение транспортных задач: Учебное пособие/ А.В. Семериков – Ухта: УГТУ, 2013. – 58 с.
4. Жолткевич Г.М. Багатопродуктова транспортна задача континуального лінійного програмування/ Г.М. Жолткевич, Алі Найф Халіл АльхЖуж// Системи обробки інформації. – 2006. – Вип. 3(52). – с. 49-53.
5. Ярмоленко Л.І. Удосконалення системи управління запасами дистриб'юторської фірми/ Л.І. Ярмоленко, Т.В. Чумак// Академічний огляд. – 2017. – № 1(46). – с.83-91.

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СТРАТЕГІЧНУ МОДЕЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Скупський Р. М., д.е.н. професор, кафедра підприємництва, управління та адміністрування;
Зубков Р. С., д.е.н. професор, кафедра підприємництва, управління та адміністрування;
Шаповалова І. О., д.е.н. професор, кафедра економіки та інформаційних технологій;

Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,
Україна, Миколаїв

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6212

ARTICLE INFO

Received 13 September 2018
Accepted 21 November 2018
Published 30 November 2018

KEYWORDS

investment attractiveness,
investment-innovative
development, territorial
structure, regional-spatial
structure, investment-
innovation potential,
investment and innovative
activity, investment
development of the region,
innovative development,
investment climate,
investment resources.

ABSTRACT

The block diagram of the mechanism of her investment providing as key element of the organizational and economic concept as which sources for the purpose of implementation of programs of development of administrative units and other target programs. On the basis of the theory and methodology of regional development and cluster formation and also synergy bases, developed conceptual approach to formation and sustainable development of investment and innovation potential of the region at the heart of which is clever (smart) – specialization.

Citation: Скупський Р. М., Зубков Р. С., Шаповалова І. О. (2018) Vplyv Yevrointehratsiinykh Protseviv na Stratehichnu Model Investytsiino-Innovatsiinoho Rozvytku Rehionu. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6212

Copyright: © 2018 Скупський Р. М., Зубков Р. С., Шаповалова І. О. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Включення України у світовий економічний простір і створення в країні бази для економічного росту обумовлюють необхідність формування умов для нарощування й ефективного використання інноваційного потенціалу, розширення можливостей його реалізації в процесі поглиблення інтеграції національної економіки у світові й регіональні структури.

Проблема активізації інноваційної діяльності промислових підприємств з проголошенням Україною євроінтеграційного курсу набуває особливої актуальності. Без інноваційної переорієнтації державної політики, без підвищення інноваційної активності промислових підприємств неможливо досягти основної мети економічного регулювання – підвищення ефективності та конкурентоспроможності промислового виробництва.

Вирішення зазначених проблем вимагає активізації інноваційної діяльності, спрямованої на забезпечення розвитку базових галузей економіки країни за допомогою ефективної державної політики. З цією метою в Україні був розроблений Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» з урахуванням ключових положень, закладених у проекті «Стратегії інноваційного розвитку України на 2009-2018 роки й на період до 2030 року» [4]. Ця Стратегія являє собою комплексну

модель інноваційного розвитку України на основі чітко визначених стратегічних пріоритетів і ключових заходів. З метою забезпечення стабільного зростання національної економіки, збалансованого соціального розвитку, покращення добробуту населення України головний вектор Стратегії має конкретне кількісне визначення: забезпечити в строк (до 2020 р.) підвищення впливу інновацій на економічне зростання України в 1,5-2 рази в порівнянні із сьогоденням. З огляду на це, основна мета Стратегії — це формування нового типу інноваційної системи, що забезпечує конкурентоспроможність вітчизняної економіки на основі використання вітчизняного наукового потенціалу й технологій.

Результати дослідження. На основі вище зазначеного, розробка та реалізація регіональної інвестиційно-інноваційної політики, враховуючи чинне нормативно-правове підґрунтя, має базуватись на дотриманні наступних основоположних принципів, як: системність формування регіональної інноваційної політики, розбудова ефективної регіональної інноваційної інфраструктури, яка враховує специфічні ознаки та особливості територій, узгодження стратегічних пріоритетів регіонального та загальнодержавного інноваційного розвитку, концентрація ресурсного забезпечення на пріоритетних векторах регіонального розвитку з конкретним визначенням інвестиційних джерел тощо.

У якості пріоритетних напрямків інвестиційно-інноваційної політики регіону на сучасному етапі можна визначити [2]:

1. Фінансування наукомістких фундаментальних досліджень, які далі можна використовувати в проведенні. Фінансування системи освіти, для створення висококваліфікованих кадрів, здатних займатися цими науковими дослідженнями.

2. Перехід до економіки знань. Безперервний режим інноваційної діяльності можливий при створенні й розвитку бази знань, яка містить у собі знання всіх працівників, а так само бази знань організаційних одиниць.

3. Використання іноземних фінансових ресурсів не у вигляді імпорту технологій, а у вигляді імпорту капіталу, що дасть можливість розбудуватися вітчизняним науковим інститутам.

Із цією метою необхідно розробити діючу державну інноваційно-інвестиційну політику по трансформації економіки, яка буде спрямована на диверсифікованість її структури, віддаючи перевагу розвитку наукомістких галузей, а також галузей, розвиток яких повинне сприяти орієнтації української економіки на значне збільшення в її структурі частки споживчого комплексу. Автор поділяє думку вчених, які до пріоритетних сфер інноваційно-інвестиційної діяльності, що заслуговують державної підтримки, відносять [1]:

- високі технології, організація яких повинна бути спрямована на проведення високотехнологічних, конкурентоспроможних на світових ринках та імпортозаміщуваних товарів;

- забезпечення проведення екологічно чистої продовольчої продукції за рахунок підтримки мережі фермерських і особистих підсобних господарств;

- сучасні засоби комунікації, проведення засобів зв'язку, створення й модернізація транспортних і інформаційних мереж [8].

Перераховані пріоритети повинні скласти основу системи державних, регіональних і галузевих інноваційно-інвестиційних програм і одержати першочергову підтримку у вигляді прямих інвестицій, пільгових кредитів, податкових пільг і т. п.

Щоб протидіяти цій несприятливій динаміці, необхідно інтенсифікувати політичні та економічні зусилля з метою диверсифікації галузей регіону, які демонструють високу інноваційну складову і мають більш довготривалу перспективу розвитку екологічно чистіших технологій для економічного зростання. З міжнародної точки зору, очевидно, що Україна ще не виділяє на інноваційну діяльність таку ж велику частку національного доходу, як високорозвинені країни.

Знаходження шляхів запуску механізмів розвитку регіонального інноваційно-інвестиційного становлення та перехід на нову доктрину підвищення соціально-економічних стандартів регіонального відродження вимагає проведення активізації та комплексної мобілізації всього різноманіття ресурсної бази регіону з використанням сучасних методів управління як інноваційною так і інвестиційною діяльністю.

Для забезпечення належного фінансування заходів на виконання Стратегії регіонального інвестиційно-інноваційного розвитку Причорноморського регіону необхідно:

– підвищити ефективність податкової системи шляхом удосконалення системи оподаткування та впровадження європейських принципів належного управління у сфері оподаткування;

– забезпечити поліпшення інвестиційного клімату та запровадити заходи заохочення іноземних і вітчизняних інвесторів вкладати кошти з наданням пріоритетності інвестиціям, спрямованим на реалізацію цілей стратегії з використанням інноваційного інструментарію;

– впровадити нову модель державного управління інвестиційною діяльністю з метою сприяння інвестиціям у високотехнологічні та експорт орієнтовані сектори економіки тощо.

Багатовекторність вітчизняного економічного розвитку, вказує на те, що запозичення визнаних моделей стратегічного розвитку без їх ґрунтовної адаптації до специфіки окремих регіонів та обґрунтованого вдосконалення може призвести до негативних соціально-економічних наслідків. Ось чому, при розробці та реалізації державних стратегій науково-технічного, інноваційного та інвестиційного розвитку України необхідно враховувати історично сформовані регіональні ознаки та особливості.

Проблема вибору регіонами того чи іншого типу стратегії розвитку інноваційного, науково-технічного, виробничого та інших потенціалів, обумовлює ґрунтовний аналіз та адаптацію існуючих стратегій, в розрізі яких є характерним:

- стратегія перенесення – імплементація зарубіжного науково-технічного потенціалу та впровадження його здобутків в процесі розбудови власної економіки;

- стратегія запозичення – запровадження на основі наявного виробничо-ресурсного потенціалу виробництва інноваційної та високотехнологічної продукції, на кшталт імпортованих аналогів;

- стратегія нарощування – ефективна реалізація власного науково-виробничого потенціалу щодо створення інноваційних видів продукції та технологій через нагромадження основного капіталу;

- стратегія лідерства (проривна) – створення принципово новітніх видів продукції (технологій) та розвиток ринку високотехнологічної продукції.

Головними індикаторами реалізації заходів у межах зазначеної стратегії є:

- 1) збільшення частки регіонального ВВП, розподіленої на розвиток науки;
- 2) випереджаючі темпи зростання сектору інтелектуальних послуг в економіці;
- 3) забезпечення основної частки приросту ВВП за рахунок впровадження інноваційних технологій;

- 4) зростання наукоємності промислового та аграрного виробництва та збільшення частки високотехнологічної продукції у структурі ВВП.

Концепт формування Стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку (СІІР) Причорноморського регіону в контексті сталого соціально-економічного зростання наведено на рис. 1.

Вагомою особливістю розумної спеціалізації є посилення міжрегіональних взаємодій та кластерного розвитку, що продовжує загальновідомі ідеї П. Кругмана. При цьому, існуючі формальні і неформальні кластери можуть бути залучені як на етапі розробки, так і при реалізації стратегій розумної спеціалізації. Для цього необхідно виявити в регіонах ці кластери, провести їх бенчмаркінг, результати якого можуть бути використані для визначення регіональних моделей спеціалізації і оцінки потенціалів різних видів економічної діяльності в регіонах.

Відповідно до розробленого Європейською Комісією керівництва RIS 3 Guide та з метою уніфікації дій регіонів, що обумовлюють трансформацію економічної системи нами визначено вектори реалізації розумної («смайт»)-спеціалізації (рис. 2.).

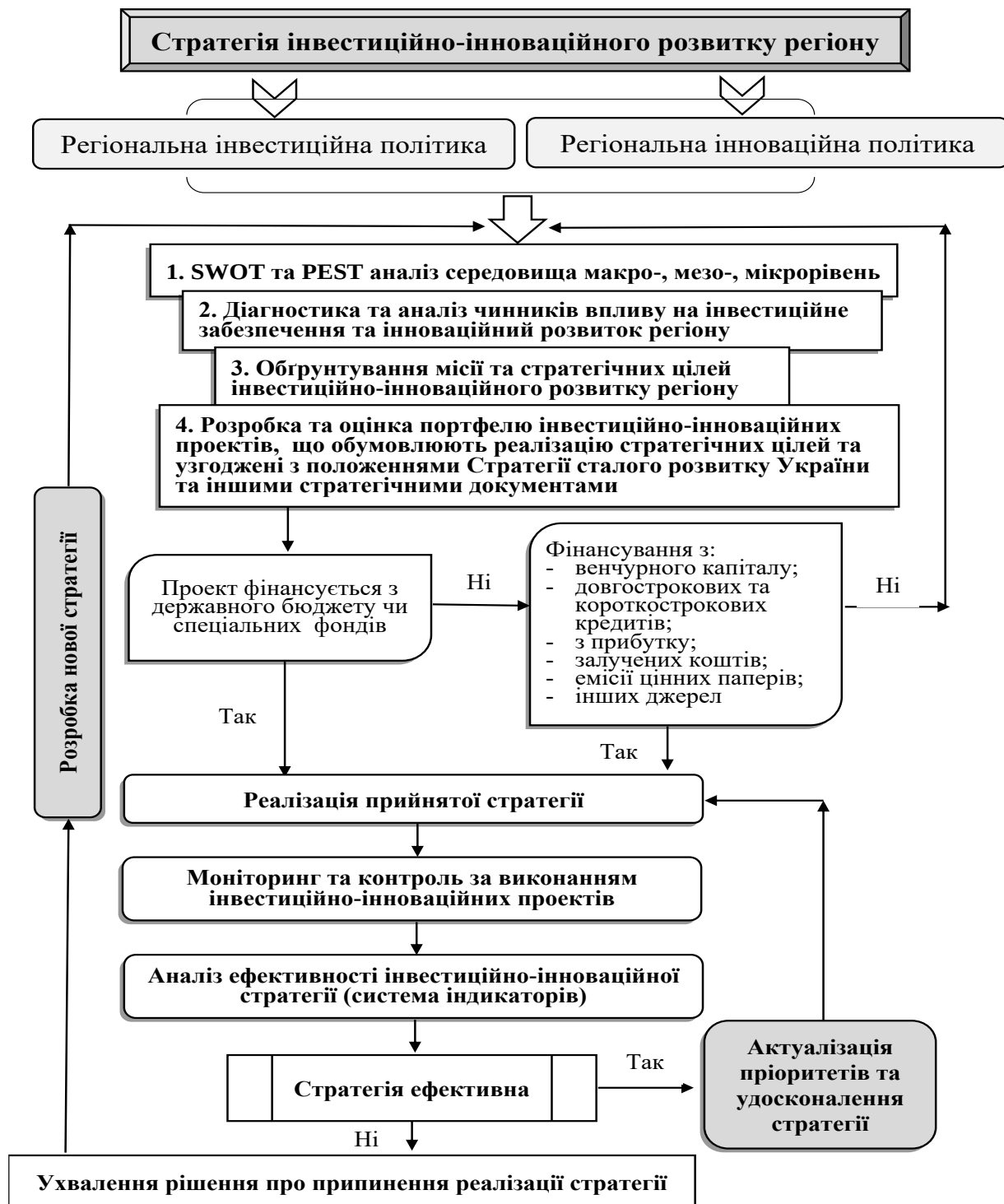

Рис. 1. Формування Стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку (СІІР) Причорноморського регіону (авторська розробка)

Рис. 2. Вектори реалізації розумної («сма́рт»)-спеціалізації (авторська розробка на основі [3]).

У пропозиції Європейської Комісії щодо політики гуртування на період 2014-2020 рр. потреба в інноваціях є однією із пріоритетних для регіону. Комісія очікує від національних і регіональних органів влади підготовку стратегії досліджень та інновацій в інтересах т. зв. розумної спеціалізації для зміцнення регіональної інноваційної системи, в такий спосіб максимізуючи вигоди від зростання комерціалізації знань у регіоні.

Для задоволення цих стратегічних завдань було обрано оновлені регіональні інноваційні стратегії, ключовим базисом яких є ідея чотирьох «С»:

- *choices* (вибори) – зазначення кількості інвестиційних пріоритетів про підприємницький потенціал та перспективні напрями спеціалізації;
- *competitive advantage* (конкурентні переваги) – побудова на поточній економічній спеціалізації регіону та мобілізації талантів завдяки поєднанню потреби і можливості сектору досліджень і розвитку промисловості та бізнесу;
- *critical mass* (критична маса) – спрямування на розвиток світового класу кластерів та створення простору для різноманітних міжсекторних зв'язків, що прискорюють процеси диверсифікації в умовах росту участі в міжрегіональних мережах;
- *collaborative leadership* (колективне керівництво) – включення до інноваційних процесів не тільки навчальних закладів, компаній і державних органів, але й користувачів інновацій.

Поняття розумної («сма́рт»)-спеціалізації описує можливість регіону генерувати унікальні характеристики, активи, нові види діяльності країни/регіону шляхом виявлення пріоритетів локальної концентрації та агломерації ресурсів. В той же час, розумна спеціалізація передбачає чітке розуміння обмеженості ресурсів та можливостей їх найефективнішого застосування; інноваційний підхід до діяльності господарюючих суб'єктів регіону; тісну взаємодію в межах кластеру «бізнес-наука-громадськість»; відкритість та гнучкість до адаптивних змін і т. д. Тобто, по суті розумна спеціалізація заперечує ефективність просторово-нейтральних стратегій.

Розумна («сма́рт»)-спеціалізація, як концепція вдосконалення існуючих методів стимулювання економічного розвитку шляхом зростання конкуренції та інноваційного підприємництва, вимагає співпраці підприємств, установ, компаній, дослідницьких центрів, університетів та місцевих органів влади з метою виявлення найперспективніших галузей спеціалізацій, а також слабких сторін і перешкод на шляху впровадження інновацій у регіонах тощо.

Визначення векторів реалізації розумної («сма́рт»)-спеціалізації здійснюється узгодженням експертних оцінок фахівців, що представляють науку, освіту, бізнес, промисловість та громадськість на регіональному рівні. При цьому має місце диференціація за процедурами визначення напрямків регіональної спеціалізації. Тоді як, роль держави в даному контексті зводиться до виконання наступних функцій:

1) формування нормативно-правового базису для процесу узгодження на різних рівнях адміністрування і вибору сфер «розумної спеціалізації»;

2) здійснення моніторингу інтеграційного та кластерного розвитку в контексті визначеної регіонами спеціалізації;

3) діагностика потреб, що виникли в процесі реалізації заходів за обраною спеціалізацією (наприклад, у сфері технологічної чи медичної освіти) і запровадження відповідних заходів стимулювання та підтримки [5].

При цьому, головним фактором успіху виступає системність та безперервність кроків, спрямованих на стимулювання розвитку науки та активізацію створення інновацій.

В рамках пошуку форм і методів модернізації економіки та прискорення інноваційного розвитку регіонів України в умовах децентралізації управління доцільно вивчити досвід європейських країн щодо розробки регіональних стратегій розумної («сма́рт»)-спеціалізації, дослідити інституціональні аспекти впровадження цього підходу в стратегічному управлінні регіональним інвестиційно-інноваційним розвитком в Україні, що може стати передумовою довготривалого загальнонаціонального соціально-економічного зростання.

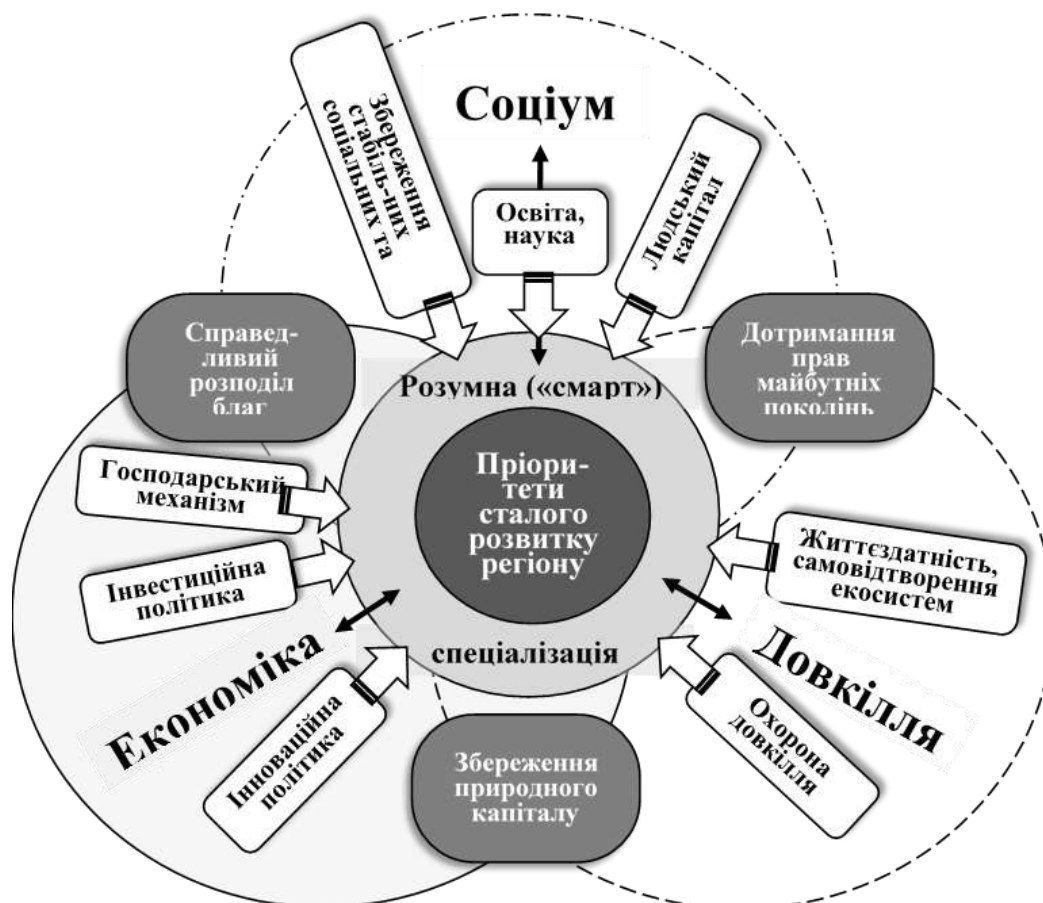

Рис. 3. Місце інвестиційно-інноваційної політики у концепції сталого розвитку Причорноморського регіону (авторська розробка)

Формування ефективної моделі сталого розвитку в новітніх трансформаційних умовах функціонування національної економіки вимагає реалізації стратегії соціально-економічних реформ, спрямованих на зміну соціальних і економічних стратегічних цілей розвитку та інструментарію їх досягнення. Незважаючи на суттєву значущість та активну участь регіонів у цьому трансформаційному процесі загальної системи сталого розвитку країни недостатньо відображеним та регульованим є регіональний аспект цієї моделі. З огляду на це, модель сталого розвитку регіону впершу чергу обумовлює підвищення його спроможності щодо вирішення чи мінімізації прояву нагальних соціальних, економічних, екологічних та інших проблем, ризиків та негативних тенденцій, відповідно наявного потенціалу забезпечувати збалансований розвиток, саморегулювання, самовдосконалення із максимально ефективною реалізацією природо-ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб населення регіону.

Сталий розвиток Причорномоського регіону обумовлюється узгодженням стратегічних пріоритетів соціального розвитку та створенням умов щодо їх реалізації, при цьому економічні цілі є похідними від соціальних та екологічних, а засобом забезпечення сталого розвитку в цілому виступає ефективна інвестиційно-інноваційна діяльність регіональних суб'єктів (рис. 3).

Висновки. В результаті проведених досліджень нагальних загроз та основних принципів сталого розвитку регіону, в яких визначено пріоритет людини в соціально-економічному розвитку територій та перехід до ресурсозберігаючого, інноваційного типу розвитку регіональної економіки з метою задоволення людських потреб на основі розбудови високоефективного виробництва та моделі управління господарським комплексом, стимулювання структурних перетворень економіки регіону, в контексті *стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів регіональної економічної системи Причорномор'я* нами визначено:

- **Регіональні пріоритети сталого розвитку:**

- збалансоване інклюзивне економічне зростання на основі інноваційного розвитку конкурентоспроможної соціально-орієнтованої економіки, через розвиток наукоємних високотехнологічних виробництв та ресурсо- та енергозберігаючих технологій;

- забезпечення сталого галузевого та регіонального розвитку на засадах розумної спеціалізації, що обумовлює створення умов для прогресивного розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу регіону, ефективної реалізації виробничого, ресурсного, транзитного та нарощування експортного потенціалу;

- **Вектори державного регулювання процесів сталого розвитку регіону:**

- підвищення соціально-економічного потенціалу регіону, як базису ефективного розвитку розумної («смайт») спеціалізації та пріоритетний галузей і виробництв регіону;

- підтримка споживчого попиту та нарощування конкурентоздатності продукції галузей розумної («смайт») спеціалізації регіону, як на внутрішньому (інших регіонах), так і на світових ринках;

- активізація структурних регіональних перетворень в економіці, де базисом сучасного регіонального адміністрування виступають інноваційні підходи до управління з метою послідовного зниження частки товарного виробництва і відповідним зростанням питомої ваги сфери послуг;

- **Завдання сталого розвитку регіону (перехідний період):**

- запровадження ефективних механізмів реалізації політики сталого розвитку регіону через зростання рівня і якості життя людини та створення системи відповідного моніторингу;

- забезпечення інтеграції між освітою, наукою та виробництвом у регіоні з метою задоволення потреб національної економіки у інноваційній та високотехнологічній продукції з високою доданою вартістю [9];

- забезпечення інтенсивного розвитку пріоритетних галузей розумної («смайт») спеціалізації регіону, в яких виробляють конкурентну високотехнологічну, наукоємну продукцію.

Важливою проблемою в сучасний період трансформаційних зрушень інвестиційно-інноваційних процесів є розробка принципово нової стратегії соціально-економічного розвитку як держави в цілому, так і регіону зокрема, із визначенням національних та регіональних пріоритетів розвитку, базисом яких є узгодженість та врахованість регіональних інтересів і проблем сталого розвитку; наявність ресурсів та спрямованість на їх відтворення та збереження; регіональні соціально-економічні процеси; пріоритетність реалізації державних програм сталого розвитку за сферами економічної діяльності із обґрунтуванням конкретних заходів, з урахуванням базових принципів сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андропова О. Ф., Череп А. В. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності К.: Кондор, 2007. 356 с.
2. Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації К. : КНЕУ, 2003. 394 с.
3. Бжуска Я. Пика Я. Розумна спеціалізація регіону. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2012. 749. 362-366.
4. Головінов О. М. Пріоритетні напрями розвитку і проблеми фінансування інноваційної діяльності в Україні. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64084.doc.htm/. – Назва з екрану.
5. Дунаєв І.В. Ціннісні цілі модернізації регіональної економіки крізь призму принципу «розумної спеціалізації» Аналітика і влада: журн. експерт.-аналіт. матеріалів і наук. пр. Ін-ту пробл. держ. упр. та місц. самоврядування / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: НАДУ 2014. 9. 240.
6. Зубков Р.С. Скупський Р.М. Моніторинг регіональних проблем розвитку інвестиційно-інноваційних процесів. Вісник ХНА. Збірник наукових праць. Вип. 4. 2017. 461-472.
7. Зубков Р.С. Скупський Р.М. Організаційно-економічний інструментарій удосконалення системи забезпечення зростаючої інвестиційно-інноваційної активності господарюючих суб'єктів. Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 1. 2018. 460-473.
8. Манцевич Ю. М., Скупський Р. М., Мельничук Л. С. Новітня парадигма інвестиційних процесів аграрного сектору економіки. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2016. 5. 99-107.
9. Skupskyi R. M., Melnychuk L. S., Shcherbata M. Y. Methodological aspects of labor potential use and regional demographic problems: Scientific bulletin of Polissia. 2017. 1 (9). 103-109.

ІНСТРУМЕНТИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ

Лачкова Людмила, канд. екон. наук, професор,
Борисова Аліна, канд. психол. наук, професор,
Лачкова Вікторія, канд. екон. наук, доцент

Україна, Харків, Харківський державний університет харчування та торгівлі

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6213

ARTICLE INFO

Received 10 September 2018
Accepted 27 November 2018
Published 30 November 2018

KEYWORDS

trade enterprise,
development crisis,
anti-crisis management,
anti-crisis program,
schedule of anti-crisis
measures.

ABSTRACT

The article deals with methodical approaches to the formation of the anti-crisis program of trade enterprises and drawing up of a plan for its implementation. During the research, it was determined that the basis of the crisis management program is diagnostics of the enterprise's development crisis, which should include not only probability of the enterprise bankruptcy, but also determine the existence of internal reserves of confrontation against it. In order to generalize and systematically present the developed anti-crisis measures and expected results after their implementation, it is proposed to use the methodology of problem structuring of the anti-crisis program and the schedule of their achievement, which contributed to the implementation of effective crisis management in trade enterprises.

Citation: Лачкова Людмила, Борисова Аліна, Лачкова Вікторія. (2018) Instrumenty Praktychnoi Realizatsii Antykryzovoho Upravlinnia na Pidpriemstvakh Torhivli. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6213

Copyright: © 2018 Лачкова Людмила, Борисова Аліна, Лачкова Вікторія. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. У сучасних умовах господарювання в Україні існує висока імовірність виникнення і розвитку кризи у процесі діяльності підприємств будь-якої галузі економіки, що зумовлює необхідність впровадження антикризового управління. Окремі теоретико-методичні та практичні аспекти антикризового управління висвітлено у працях відомих вчених-економістів І.О. Бланка, Л.О. Лігоненко, В.Я. Пономаренка, О.М. Тридіда, М.О. Кизима, О.О. Терещенка та інших [1-4]. Однак більшість наукових досліджень проведено в промисловості й не враховують особливостей підприємств торгівлі, а зважаючи на те, що від стану фінансів підприємств галузі залежить можливість задоволення суспільних потреб у споживчих товарах, а також перспективи сталого розвитку економіки країни, впровадження результативного антикризового управління на торговельних підприємствах є актуальним і потребує невідкладного вирішення.

Результати дослідження. Аналіз спеціальної літератури дозволяє стверджувати, що більшість фахівців визнають за антикризове «спеціальне, постійне, організоване управління, націлене на найбільш оперативне виявлення ознак кризового стану та створення відповідних передумов для його своєчасного подолання з метою забезпечення відновлення життєздатності окремого підприємства, недопущення виникнення ситуації його банкрутства» [2,57]. Дослідження довели, що реалізація мети антикризового управління має здійснюватись не хаотично, а бути організована певним чином, що потребує узгодження та координації дій з окремих напрямів, оскільки тільки за таких умов результат – недопущення розгортання кризи, виведення підприємства з кризового стану, створення умов для подальшого ефективного розвитку – буде досягнуто та закріплено. Отже, ефективність здійснення перетворень на

підприємствах зумовлена логікою побудови та якістю системи антикризового управління, що зумовлює необхідність розвитку теоретико-методичних положень цього процесу та розробку практичного інструментарію його здійснення.

На підставі результатів теоретичних і практичних досліджень встановлено, що основними документами, що мають розроблятися на підприємстві, яке опинилося у кризовому стані, є антикризова програма та план антикризових заходів.

Узагальнюючи результати досліджень за обраною темою, можна зазначити, що антикризова програма є спеціальним документом, який розробляється за підсумками діагностики кризи розвитку підприємства та оцінки його санаційної спроможності і визначає цільові параметри антикризового процесу, перелік санаційних заходів, бюджет їх впровадження з конкретизацією за окремими структурними підрозділами.

Отже, діагностика кризи розвитку підприємства є основою для формування програми антикризового управління. Однак слід зауважити, що діагностика кризи має передбачати не тільки ймовірність настання банкрутства підприємства, але й визначати наявність внутрішніх резервів протистояння йому, завдяки використанню яких кризові явища можуть бути переборені і фінансову рівновагу відновлено. Таким чином, для вирішення питання щодо фінансового оздоровлення чи ліквідації підприємства необхідно оцінити потенціал його виживання, визначити здатність підприємства до нормалізації стану господарської системи, відновлення конкурентоспроможності та забезпечення економічного розвитку. Загалом потенціал визначається у спеціальній літературі як сукупність наявних засобів, можливостей у певній галузі [1]. Фахівцем з антикризового управління Л.О. Лігоненко [2, 275] введено у користування спеціальний термін – «потенціал виживання підприємства», який визначено, як «можливість підприємства в момент оцінювання протистояти кризовим явищам та підтримувати необхідний рівень життєздатності». У сучасній літературі використовуються і інші терміни, які за змістом і сферою застосування схожі із запропонованим. Прикладом цього є поняття «санаційна спроможність». Під санаційною спроможністю більшість фахівців розуміють «наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних і правових можливостей, які визначають його здатність до успішного проведення фінансової санації» [4, 129]. Дане визначення пов'язує можливості підприємства щодо здійснення фінансового оздоровлення обов'язково з його успіхом, що, на погляд авторів, залежить скоріше від якості реалізації цих можливостей, ніж від факту наявності. Отже, виходячи з тлумачення термінів «санація» і «спроможність», особливостей фінансового оздоровлення підприємств торгівлі, які полягають в обмеженому терміні проведення та самофінансуванні, пропонуємо під санаційною спроможністю підприємств торгівлі розуміти наявність у підприємства об'єктивних можливостей щодо здійснення фінансового оздоровлення у стислий термін за рахунок внутрішніх резервів та оцінювати її на етапі діагностики кризи розвитку підприємства.

Під час діагностики фінансового стану і загрози банкрутства шляхом використання спеціальних прийомів і методів необхідно провести аналіз результатів господарсько-фінансової діяльності та майнового стану підприємства, вивчити динаміку кількісних (обсягу товарообороту, доходів, витрат, прибутку та інших), а також якісних показників діяльності (рентабельності, ліквідності, оборотності, фінансової стійкості підприємства); оцінити ритмічність та синхронність грошових потоків, розміри дефіциту грошових коштів; визначити причини виникнення кризових явищ на підприємстві, вид і стадію кризи; здійснити аналіз та прогнозування розвитку ринкової ситуації щодо подолання кризи на підприємстві; оцінити санаційну спроможність підприємства щодо локалізації та подолання кризових явищ, тобто виявити наявність у підприємства торгівлі, що перебуває у передкризовому або кризовому стані, можливостей для здійснення фінансового оздоровлення. Якщо підприємство знаходиться у глибокій фінансовій кризі, борги тривалий період перевищують реальну вартість його активів, можливостей мобілізації внутрішніх резервів зростання не існує через тривалу негативну динаміку основних фінансових результатів, то ймовірність успішного проведення оздоровчих заходів майже дорівнює нулю. Ефективний розвиток підприємства в обраному форматі не можливий, єдиним шляхом є продаж за ліквідаційною вартістю або пошук зовнішнього інвестора з намірами кардинальної зміни формату і напрямів діяльності. У протилежному випадку санація призведе лише до відстрочення ліквідації підприємства, спричинить додаткові збитки власникам, кредиторам тощо. Економічними критеріями санаційної спроможності підприємства є його здатність до забезпечення ліквідності, відновлення прибутковості та одержання конкурентних переваг. Отже, результати проведеної

діагностики визначають чинники, вид і глибину кризи, здатність підприємства до виживання, зумовлюють напрям і зміст антикризових заходів.

З метою узагальнення та системного представлення розроблених антикризових заходів і очікуваних результатів від їх реалізації пропонуємо використовувати методологію проблемної структуризації антикризової програми на основі розробки «дерева цілей» і плану -графіку їх виконання. Наприклад, у якості цілей антикризової програми для підприємств торгівлі можуть бути визначені такі: створення умов для зростання вартості власного капіталу – як генеральна, кінцева мета, до здійснення якої має призвести досягнення цілей першого рівня: зростання доходності та відновлення платоспроможності підприємства; в свою чергу зростання доходності торговельного підприємства може бути досягнуто через забезпечення розширення обсягу продажів, зростання прибутковості реалізації товарів, економії операційних витрат, що становлять цілі другого рівня; відповідно відновлення платоспроможності забезпечить раціональне використання результатів діяльності підприємства торгівлі та досягнення більш сприятливих умов взаємодії з постачальниками. Наочні результати такої розробки можуть бути оформлені у вигляді плану-графіка здійснення антикризових заходів. План антикризових заходів розробляється на підставі антикризової програми і являє собою форму її конкретизації та трансформації. Зміст такого плану полягає у визначенні переліку робіт, виконання яких необхідне для забезпечення досягнення у встановлені терміни кількісних цільових орієнтирів (очікуваних результатів). При цьому встановлення термінів реалізації заходів (строків початку і закінчення), очікуваних результатів, а також відповідальних осіб є обов'язковими елементами плану-графіка антикризових заходів.

Після детальної структуризації антикризової програми торговельного підприємства, безпосередньо реалізуються оздоровчі заходи у встановленій послідовності, за їх виконанням здійснюється постійний моніторинг і контроль у розрізі основних цільових параметрів, а у випадку виявлення відхилень розробляється перелік коригуючих дій.

Висновки. Практична реалізація запропонованих методичних підходів до формування антикризової програми та складання плану-графіку її реалізації дозволила підприємству торгівлі відновити платоспроможність і збільшити доходність основної діяльності у короткостроковій перспективі, що створило вагоме підґрунтя для подальшого зростання вартості інвестованого власного капіталу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 496 с.
2. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методичні засади та практичний інструментарій: монографія / Л.О. Лігоненко. – К.: КНТУ, 2001. – 580 с.
3. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємств в умовах кризи: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
4. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія / О.О.Терещенко. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.

THREATS TO THE FINANCIAL SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMIES IN CENTRAL ASIA COUNTRIES IN TIMES OF FINANCIAL CRISIS

Nurymova Saule,
Yessentay Aigerim,

PhD doctoral students of the Institute of Economics of the Committee of Science of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan,
Kazakhstan, Almaty

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6214

ARTICLE INFO

Received 12 September 2018
Accepted 17 November 2018
Published 30 November 2018

KEYWORDS

financial security,
national economies,
Central Asia,
global trends,
development.

ABSTRACT

The most important element of economic security in modern conditions is financial safety. In modern conditions the impact of geofinances, the world's financial systems on the individual state moves to a qualitatively new level. According to the dominant position occupied by a financial component in today's economy, the authors can characterize the last one as an economy controlled by the basis of their financial way, through financial mechanisms, using financial leverage, financial incentives and fiscal purposes. In this article, financial security is considered by the example of developing countries - members of the Shanghai Cooperation Organization in Kazakhstan, Russia and China.

Citation: Nurymova Saule, Yessentay Aigerim. (2018) Threats to the Financial Security of the National Economies in Central Asia Countries in Times of Financial Crisis. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijite/30112018/6214

Copyright: © 2018 Nurymova Saule, Yessentay Aigerim. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Introduction. The Shanghai Cooperation Organization (SCO) - a regional international organization founded in 2001 by the leaders of China, Russia, Kazakhstan, Tajikistan, Kyrgyzstan and Uzbekistan. Except of Uzbekistan, the other countries were members of the "Shanghai Five", based as a result of the signing in 1996-1997 between Kazakhstan, Kyrgyzstan, China, Russia, Tajikistan agreements on the confidence-building in the military sphere and mutual reduction of armed forces in the border area. After switching on Uzbekistan in 2001, the organization was renamed by the participants.

One of the features of the SCO lies in the fact that it is in respect of the status is neither a military bloc like NATO, nor an open regular meeting of the security, like ASEAN, ARF, occupying an intermediate position. The main objectives of the organization are to strengthen security and stability in the vast territory that unites the States-members to combat terrorism, separatism, extremism, drug trafficking, economic cooperation, energy partnership, scientific and cultural cooperation.

No country is immune from the risks associated with the instability of the financial system. Therefore, financial instability can be defined as such problems in the financial system of the country that have a significant negative impact on economic activity.

Practically, there's no aspect of the national security of the country that wouldn't directly dependent on the level of its financial security. At the same time, the level of the financial security largely depends on the level of other aspects of national security. Consideration of the relationships

and interdependencies between the various aspects of national security allows finding measures to prevent or overcome threats to the country's national interests.

The dependence of all aspects of the national security of the country on its financial security is very simple at the first glance: lack of funds often leads to underfunding the most pressing needs in the various sectors of the economy and poses a threat to national security. However, this seemingly simple, the most common relationship finds concrete expression in the different by their nature economic phenomena and processes.

In order to understand the core, it is obvious that it is necessary to proceed from the fundamental postulate that the negative developments in the financial relationships are dangerous, causing damage to the real economy, which is reflected in the falling rate of development, reducing the living standards of the population. In this regard, the financial threats should be considered, in our opinion, as a factor that creates a hazard, causing damage to the financial system and destroys it as a system. And it all can't be attributed to the possible objectively existing negative factors affecting financial and market relations (Cooper R.N., 2015).

The growing danger, accompanied by an increase in the damage, of course, leads to a transition of quantity into a new quality - to the threat.

Scope of a safe existence is so narrowed that has a stagnating effect on the functioning and development of the economy. Practically, as a security it's understood such economic conditions, which means that the probability of an unwanted change of any of its properties to the level not above or below the certain limit.

Practically, in the economic literature there is no systematic definition of "financial security", which makes it necessary to solve this problem. Thus, one of the most important aspects of the problem of economic security of the state - the state of its financial system (the state budget and other institutions), the ability of this system to provide state financial resources sufficient to fulfill its internal and external functions.

The financial system has to have a certain margin of safety in case of unforeseen and extraordinary circumstances, so that the public authorities are able to respond quickly and timely to the any emergence threats and possibly prevent them, neutralize, or at least to minimize the potential socio-economic losses.

We can distinguish the following basic segments of the financial security of the country and regions:

- The budget and tax;
- Monetary;
- Credit and banking;
- Extra-budgetary fund.

Materials and Methods. Conceptually, the formation of an effective system of financial security should be based on the creation of complex monitoring, layered and full-scale system for tracking the dynamics of all major financial and economic processes in the country. The obvious challenge is to develop precise criteria and financial security levels.

Complex of the factors relating to internal and external conditions of the enterprise has an impact on the dynamics of financial performance affects.

In countries with the advanced economy, the financial failure of companies is for 1/3 determined by external factors and for 2/3 – internal (of course, this is the average expert assessment). In developing countries and countries with economies in transition financial negatives are more dependent on the external environment influence (general economic crisis, inflation, payments crisis, the banking sector, etc.) (Piketty Th., 2014).

Understanding the financial security as the object of research should be based on an understanding the nature of the financial system, not limited only by its distribution and redistribution functions, and accumulation of financial resources. As a system, it includes the specific characteristics of financial instruments, reflecting to some extent the nature of ownership, and a set of relations of the property and financial instruments characteristics forms both capital flows, and their distribution, as part of the monetary and fiscal policy. The transition to a market economy has led to strengthening of the role of finance and determined their place in the new economic system.

The global financial market is not the market of the original capital period, as its main participants are the largest financial-industrial conglomerates and international financial centers, weakens the mechanism of the average rate of profit, changes income distribution scheme, many basic categories change their content.

Hitherto, there has formed a huge gap between the tangible and financial flows: "financial economy somewhere in twenty, if not fifty, times more than the real economy." One can argue about the legitimacy of such an idea, especially in terms of the state of the financial and the real economy, but the reality is that the financial market growth is many times greater than the volume of trade in goods and services, in particular, currency exchanges turnover in the order of more than trade in goods.

Analyzing the genesis of finance, we can note that it's the result of evaluation of social processes and has a technological origin. Finances as resources of the subjects have a long historical path of development as means of assessment and the importance of the subjects' resources or the volume of losses. They are not only the world of ratings and comparisons, but also a specific form of activity, based on knowledge of the financial "being" and developing itself. It's kind of financial production with its technology, resources, laws, form of objective reality.

Finances as a major online subjects' resource exist in several forms. Firstly, finance, serving the real economy, is its reflection. There is a fairly clear connection between them, well studied and presented by economic sciences, theories and laws.

Secondly, finances exist as a separate and independent form of action, functioning on the basis of its own in accordance with its laws, tools, technology, unique to it. This activity aims to increase the financial resources (capital) by own methods, often without any direct connection with the real economy. This type of financial activity is called speculative activity, generating fictitious financial resources. On this kind of activity, quite legitimate, parasitize both citizens and a variety of organizations, from small businesses to multinational corporations, as well as the state, that produces the threats of all sizes.

Thirdly, finances exist as a branch of knowledge, as a science. It generates advanced financial technology, diverse and sophisticated financial instruments that allow s the more efficient use of existing financial resources and ways to accelerate the production of new ones.

Nature of the financial resources, their main characteristic is that they are formed in the manufacturing development process, improvement of its competitiveness and marketability. The vast majority of financial resources is generated in the production process and the use of real wealth, as well as in the service sector. The real sector of the economy not only consumes financial and banking resources, but also creates them. Art of the financial and economic policy is reduced to finding the initial foundations for the resumption of economic growth. Great is the role of the production in providing the necessary productive employment and increasing incomes of the population that are the basis of savings of the population, development of securities market and thus increasing the financial potential for savings and investment. Unfortunately, forgetting these postulates is the basis of exacerbation of financial risks of development of society.

As noted earlier, the concept of financial security, firstly, should correspond with the general concept of national security; secondly, perform an integral part of the concept of economic security of the country; and thirdly, have its own content, which distinguishes the problems of financial security from the same kind of general economic problems.

Indicators of the financial security. Financial indicators of economic security can be divided into the following criteria:

- macro-;
- price;
- reflecting the process and the state of the financial markets;
- related to banking activity;
- reflecting the level of savings and investment in the economy;
- related to the foreign exchange market and the exchange rate of the national currency.

To complete the picture of the processes occurring in the financial sector of the economy, it is necessary to analyze the indicators over time and compare them with the threshold values of economic (financial) security. Violation of this or that indicator itself doesn't mean a threat to the economic security in general. But the organization of monitoring, comprehensive review of the system of indicators, an in-depth analysis of individual economic entities and processes at a deviation from the normal criteria of the dynamics of the trajectory should be object to continuous monitoring of the competent public authorities.

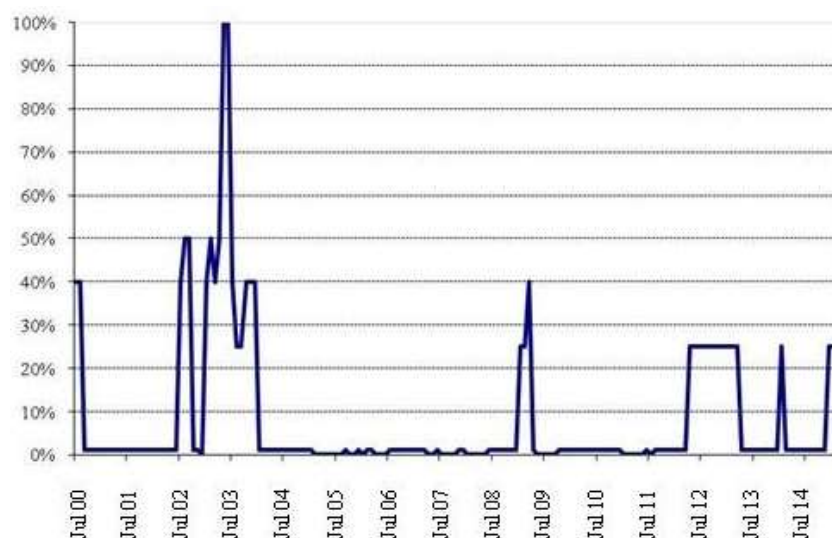
Ratio analysis of financial security in Central Asia. For the analysis there were selected the following countries of central and eastern Asia, the countries - members of the Shanghai Cooperation Organization: Russia, Kazakhstan and China.

As for Russia, the results of applying the methodology of quantitative analysis are provided in Appendix B.1, (Gaidar E.T., 2014) which shows the values that were accepted by indicators-precursors of financial instability in the III quarter 2013 – I quarter 2014, the threshold levels of the indicators, and also reflects the fact, whether they set signal or not. (Gaidar E.T., 2013).

Appendix 1. Status of the system of indicators-harbingers of financial instability in the III quarter 2013 – I quarter 2014 in the Russian Federation

Indicator	The threshold	III quarter 2013		IV quarter 2013		I quarter 2014	
		The value of the indicator	Signal	The value of the indicator	Signal	The value of the indicator	Signal
The balance of the current account payment balance	– 1,5 billion. dol.	15,7 billion. dollars	0	16,3 billion. dollars	0	33,9 billion. dollars	0
The real interest rate on the interbank market	4,4%	0,6%	0	0,0%	0	– 0,3%	0
The ratio of money supply to gold reserves	3,7	1,1	0	1,2	0	1,2	0
The real effective exchange rate of ruble	+ 6,5%	+ 1,2%	0	– 1,8%	0	+ 2,4%	0
"Excessive" money supply in real terms	2,2% GDP	0,6% GDP	0	4,7% GDP	1	7% GDP	1
The spread between domestic interest rates and the rate of LIBOR	40 p.p.	6,98 p.p.	0	4,92 p.p.	0	3,4 p.p.	0
GDP Growth rate	– 5,2%	– 7,7%	1	– 3,8%	0	4,5%	0
The trade conditions (the price of oil brand "Brent")	12,1 dol. per barrel	68,9 dol. per barrel	0	77,9 dol. per barrel	0	82,5 dol. per barrel	0
Capital outflow	– 8,3 billion. dol.	– 5,2 billion. dollars	0	– 4,9 billion. dollars	0	– 17,3 billion. dollars	1
Gold reserves	– 2,2%	+ 0,9%	0	– 2%	0	2,5%	0
Export	– 5,7%	– 34,3%	1	19,7%	0	58,1%	0
Domestic credit	1,6%	+ 3,5%	1	+ 12,4%	1	+ 0,8%	0
Pressure index on the currency market	1,7	– 0,8	0	2,2	1	– 0,7	0

Appendix 2. The probability of the Russian financial instability

In a quarter of 2013, the financial system of the Russian Federation continued to grow quite steadily. At the same time, some problems in the financial sector of the country still occurred, which was connected primarily with concerns about the development of the situation with the debt of Greece and some other European countries. In I quarter of 2014, only two of the thirteen indicators set signal – the capital outflow and "excessive" money supply in real terms.

Significant acceleration of capital outflow at the year's beginning may mean that on the background of continuing high risks and, at the same time, a high level of liquidity in the financial system, the Russian economic agents preferred to withdraw money abroad. This trend, of course, is negative and reflects the low confidence of Russian economic agents in the further economic development stability. In addition, the fixed amount of "excess" money supply indicates that in the short term, inflation in Russia may accelerate again.

Fixed state of the system of indicators-harbinger corresponds to the probability of increasing the scale of financial instability for the next one to two quarters, at around 20 - 25%. This result suggests that in the next three – five months of 2010 there is the likelihood of some of the problems in the financial sector of the Russian Federation. (Gaidar E.T., 2014)

Indicators of financial security of the Republic Kazakhstan are given in Appendix B.3 (The main socio-economic indicators, 2013; World Development Indicators & Global Development Finance, 2015).

Appendix 3. Indicators of Kazakhstan's financial security

	Indicators	The threshold	2013		2014		2015	
			The actual value	The ratio of actual and threshold values	The actual value	The ratio of actual and threshold values	The actual value	The ratio of actual and threshold values
1)	The share of government consumption to GDP, %	18	10,19	0,57	9,93	0,55	11,31	0,63
2)	Investments in the main capital to GDP, %	25	0,83	0,03	0,86	0,03	0,89	0,04
3)	Foreign direct investment, % to GDP	5	10,6	2,12	11,83	2,37	11,54	2,31
4)	Credit investments in economy, % to GDP	100	40,9	0,41	33,5	0,34	32	0,32
5)	The inflation rate for the year, %	20	15,5	0,78	20,9	1,05	-0,89	-0,04
6)	State debt, % to GDP	60	5,32	0,09	6,32	0,11	6,34	0,11
7)	The volume of external debt, % to GDP	30	91,77	3,06	81,01	2,70	79,9	2,66
8)	The volume of domestic debt, % to GDP	30	0,5	0,02	0,8	0,03	0,17	0,01
9)	Maintenance of the government debt, % to GDP	30	1,33	0,04	0,25	0,01	0,38	0,01
10)	The costs of servicing and repayment of external debt to exports of goods and services, %	20	26,2	1,31	25,04	1,25	24,69	1,23
11)	The consolidated budget deficit, % to GDP	5	1,22	0,24	4,3	0,86	0,79	0,16
12)	Money supply M2, % to GDP	50	33,32	0,67	33,94	0,68	33,99	0,68

The results of this year proved the adequacy of estimates. The situation in 2009 showed that a combination of different risk factors may have a significant destabilizing character and require the state large-scale financial and regulatory intervention in order to maintain financial stability.

In particular, as a result of the decline in world prices and the devaluation of the currencies of countries - major trade partners of Kazakhstan significantly worsened the parameters of the real effective exchange rate of KZT, increased scale of slowdown in economic activity, significantly reduced foreign exchange inflows from exports. As a result, a composite indicator that shows the degree of vulnerability of the economy to foreign exchange crisis and is calculated based on a set of economic indicators of financial and macroeconomic stability, has exceeded the threshold already in November 2014, which indicated an increase in the likelihood of significant pressure on the currency market in the short term.

Devaluation of the national currency in February 2014 and the selected by the National Bank priorities of monetary policy allowed to repay the speculative expectations of the market, partly compensated the loss of business from the unfavorable price situation on world commodity markets and limited the expansion of the imbalances of the payment balance. The subsequent rise in world commodity prices further supported the export-oriented sectors of the economy, which in the 2nd half of the year show the dynamics of output recovery and improved financial performance.

According to the results of 9 months of 2014, it should be noted that the pure outflow of deposits from the system, which could be the most undesirable result of devaluation and measures on stabilizing the banking system, has not happened. In contrast, household deposits rose by more than 20%. In this case, the outflow of depositors was observed by individual banks rather than from the general banking system. In particular, considering the average level of redistribution of deposits between banks at 4-5% within 2 years, in the 1st and 2nd quarters of 2014, about 8-11% of deposits have migrated inside the banking system in search of a safe haven or a more attractive environment.

Slowing economic growth and domestic demand had the most significant impact on small business industries oriented to the domestic consumer goods and services. In particular, the increasing number of non-performing and non-active businesses may carry a risk of growth of bankruptcies, if economic growth recovery database does not expand at the expense of non-primary sectors of the economy.

Despite the marked decline in terms of financial stability, the level of external debt of the banking sector remains high. Only the availability of reliable and stable domestic funding of sources can further contribute to painless reduction of volumes of external financing banks.

Measures of macro-prudential regulation should be focused on the stability of the financial system as a whole, on the prevention of the accumulation of imbalances and rising systemic risk, and synchronized with the objectives of monetary and fiscal policy measures and micro-prudential regulation. Within the framework of micro-prudential regulation, the focus is on an adequate assessment, risk control and quality management systems in banks. This control system should withstand the optimal balance between tightening the requirements for financial institutions and the preservation of opportunities for diversification of sources of profit.

In general, the maximum efficiency of macro-prudential regulation can be achieved only if it is carried out as an integral part of the overall macroeconomic policy. To this end, there was strengthened the role of the National Bank as the central body responsible for ensuring financial stability and the implementation of macro-prudential regulation. (Financial Stability Report of Kazakhstan, 2009)

In the fourth quarter of 2009, the situation on the financial markets remained calm in Kazakhstan. The only unfavorable trend was the reduction of deposits in real terms against the background of stagnation in lending the real sector of the economy. Overall, the significant dependence of Kazakhstan's economy from the external economic environment is likely to lead to a slow recovery of the economy in case of deepening of the new challenges in the global economy. (Gaidar E.T., 2014)

According to the selected indicators, which provide the country's financial security (see. Appendix B.4) (World Development Indicators & Global Development Finance, 2015; World Economic Outlook Database, 2014), in China there is a stable situation, all indicators are normal. However, there is a tendency to lower credit injections into the economy.

Appendix 4. Indicators of China's financial security

Indicators		The threshold	2013		2014		2015	
			The actual value	The ratio of actual and threshold values	The actual value	The ratio of actual and threshold values	The actual value	The ratio of actual and threshold values
1)	The share of government consumption to GDP, %	no more 18	13,2	0,74	13	0,72	11,49	0,64
2)	Investments in the main capital to GDP, %	no less 25	29	1,16	32	1,28	30	1,2
3)	Foreign direct investment, % to GDP	no less 5	10,6	2,12	12	2,37	11,54	2,31
4)	Credit investments in economy, % to GDP	no less 100	150	1,50	119	1,19	109	1,09
5)	The inflation rate for the year, %	no more 20	7,6	0,38	7,8	0,39	-0,61	-0,03
6)	State debt, % to GDP	no more 60	19,8	0,33	17	0,28	18,6	0,31
7)	The volume of external debt, % to GDP	no more 30	11	0,37	8,7	0,29	8,69	0,29
8)	The volume of domestic debt, % to GDP	no more 30	-0,39	-0,01	0,9	0,03	-2,9	-0,10
9)	Maintenance of the government debt, % to GDP	no more 30	0,79	0,03	0,6	0,02	0,63	0,02
10)	The costs of servicing and repayment of external debt to exports of goods and services, %	no more 20	0,75	0,04	0,9	0,05	0,96	0,05
11)	The consolidated budget deficit, % to GDP	no more 5	4	0,80	4	0,80	3	0,60
12)	Money supply M2, % to GDP	no less 50	141	2,82	140	2,80	159,3	3,19

In 2009 the activities of the financial market in China was carried out in a safe manner, there was a brisk trade and progressive institutional reconstruction, which contributed to the effectiveness of macroeconomic policies, it has played the role of maintaining financial stability and strengthening the financial support for economic development fully.

The volume of money market showed significant growth. In 2009, trading on the money market was quite lively. The turnover of inter-bank loans grew by 28.6% - 19, 4 trillion yuans. Turnover debt reached 70.3 trillion. yuans, which corresponds to 20.9%. This significant growth was mainly contributed through the maintenance of liquidity and low interest rates in the money market, which made it possible to lower the cost of funds, and thus encourage high trade requirements.

Short-term operations accounted a significant proportion of the total turnover. In 2009, the turnover of the night on the interbank borrowing has reached 16, 2 trillion. yuans, accounting for 83.5% of total interbank loans, an increase of 13%. (*China Financial Stability Report*, 2010) Short-term transactions dominated the market as money market played a prominent role in adjusting the liquidity of financial institutions.

Evaluation and efficiency of the financial market in Central Asia.

Financial markets are a key component of the national economy. Effectively operating financial markets are designed (along with a developed banking system) to accumulate savings of economic agents, to transform them into investments and ensure their distribution among the various sectors of the economy. In addition, developed financial markets contribute to the inflow of foreign investment (especially portfolio), the amount of which depends substantially on the level of current interest rates, the risks of various kinds, and their transformation into investments is determined by the economic fundamentals of the country, carried out by fiscal and monetary policy, social and political risks, and such aggregated measures as investment risks.

By directions of increase of efficiency of financial markets in China include: firstly, it is strengthening the growth prospects based on structural reforms. This means the artificial, often local

intervention in economic structures in order to coordinate and regulate the activities of various organizations. Such work requires constant monitoring of the labor market and the financial markets, the identification of "tense" places and stimulation of development in one way or another. The aim is a healthy and qualitative "fruit" of the economy and employment.

Secondly, it is fiscal consolidation to ensure the sustainability of the economy. However, it is quite possible scenario in which, on the short-term, realization after asset consolidation programs will be connected with such problems.

The third element is a state monetary policy aimed at price stability. This includes all variety of measures to regulate money circulation.

Finally, the fourth element, included in the proposed set of economic measures, is the financial stability and security. "To create a secure financial system, the responsible authorities should ensure all sectors of the economy, at both the micro- and macro-level. The main task for policy makers will be to develop appropriate measures for enhancing the stability of the financial system without any restrictions that could hinder innovation or reduce the effectiveness of the system." This means a comprehensive reorganization of financial institutions in a direction similar to the direction in which the US economy moved last year. Financial Security is the transparency of the system, is stricter and clear rules, strict accountability, creating new supervisory agencies.

Generally, in the post-crisis period, a lot of suggestions were made to establish new secure and stable economic structures. In China, such programs are being implemented quite successfully - in different ways. (*Financial security at the international level*, 2015)

For example, November 5, 2008 Meeting of the State Council discussed methods for increasing economic growth and reducing the country's dependence on financial crises. According to this plan, the Chinese government needs to invest 1.18 trillion yuans to the end of 2010, what should be a lever for private investors, and according to expectations it should stimulate investments worth 4 trillion yuans (*China Financial Stability Report*, 2010).

In 2009, the government of China formed stimulating reform package, covering four main areas: a vast public investment, regulation and widespread revival of the industry, powerful technology support and increase security measures. (*Balance Sheet. Finance.*, 2016) There're also used the new programs on risk management. Since 2006 China is preparing to join the Financial Sector Assessment Program (FSAP), the process should be finished in July 2011, what will have a positive impact on the financial security of the maintenance of the country.

Conclusions. Practically, there's no aspect of the national security of the country that wouldn't directly dependent on the level of its financial security. At the same time, the level of the financial security largely depends on the level of other aspects of national security. Consideration of the relationships and interdependencies between the various aspects of national security allows finding measures to prevent or overcome threats to the country's national interests.

The dependence of all aspects of the national security of the country on its financial security is very simple at the first glance: lack of funds often leads to underfunding the most pressing needs in the various sectors of the economy and poses a threat to national security. However, this seemingly simple, the most common relationship finds concrete expression in the different by their nature economic phenomena and processes.

There is an inverse relationship between the financial security of the country and its general national security. It is important to consider the close relationship of various aspects of the country's national security and a key role of the financial security in overcoming threats to national interests.

That is why the economy is now facing the problem of developing such a new course, the most important element of which is a financial security strategy that requires a consistent practice of purposeful work aimed at reviving the economy and the resumption of growth. It means that the system of the financial security involves not only the efficient functioning of the financial system itself, but also the safe operation of all elements of the financial and economic mechanism of the country.

In the market economy, changes of financial parameters lead to a sharp change in the money supply and demand in the economy and, consequently, has a powerful impact on the dynamics of economic development in general. Therefore, financial analysis and forecasting of economic criteria and safety indicators have the fundamental importance. Moreover, financial security indicators are key indicators of potential economic distress in the country. Financial indicators of economic security can be divided into the following criteria: macro-; price; reflecting the processes and the state of the financial markets; related to banking activity; reflecting the level of savings and investment in the economy; related to the foreign exchange market and the exchange rate of the national currency.

For the analysis there were selected the following countries of central and eastern Asia, the countries - members of the Shanghai Cooperation Organization: Russia, Kazakhstan and China.

In 2009, the financial system of the Russian Federation continued to grow quite steadily. At the same time, some problems in the financial sector of the country are still occurred, which was primarily connected with concerns about the development of the situation with the debt of Greece and some other European countries.

Fixed state of the system of indicators-harbingers corresponds to the probability of increasing the scale of financial instability for the next one to two quarters, at around 20 - 25%. This result suggests that in the next three – five months of 2010 there is the likelihood of some of the problems in the financial sector of the Russian Federation.

In 2009, the situation in the financial market of Kazakhstan also remained calm. The only unfavorable trend was the reduction of deposits in real terms against the background of stagnation in lending to the real sector of the economy. Overall, the significant dependence of Kazakhstan's economy on the external economic environment is likely to lead to a slow recovery of the economy in case of deepening of the new challenges in the global economy.

In China, there is a stable situation, all indicators are normal. However, there is a tendency to decrease of credit injections into the economy. In 2009, activity on the financial market was carried out in a safe manner, there was a brisk trade and progressive institutional reconstruction, which contributed to the effectiveness of macroeconomic policies, and played the role of maintaining financial stability and strengthening the financial support for economic development fully.

In order to ensure the financial security of Russia there should be solved the following objectives: ensuring the stability of the financial system by optimizing the budget and tax of the federal government policy, minimizing dependence of regions on the federal budget, the normalization of financial flows, the stability of the banking system, reducing external and internal debt and providing financial conditions for activation of investment and innovation.

To improve the efficiency of the financial market there can be offered technical innovations in the provision of full and accessible information in the functioning of the financial market, which will make transparent the activities of market participants.

REFERENCES

1. Drobozinskaya L.A. (2000). *Finance. Money treatment. Credit* – M.: UNITY, P.62.
2. Bogomolov V.A. (2009). *Economic security: Textbook*. Allowance for students studying in the field of economics and management / 2 nd ed., Revised. And add. – M.: UNITY-DANA, 2009 - 295, S. 176.
3. Korsuntsev I. (1999). *Virtual Finance* // I.G. – Political Economy. № 16. November 2nd.
4. Gaidar E.T. (2014). *Monitoring of financial stability in Russia, countries with economies in transition and developing countries* (1 quarter 2014). Institute for Economic Policy.
5. *World Development Indicators & Global Development Finance* (2015). World Data Bank. Available at: <http://databank.worldbank.org/ddp/exportData>
6. *World Economic Outlook Database* (2014). International Monetary Fund.
7. *China Financial Stability Report* (2010). The People's Bank of China. Available at: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>
8. Azhihanov S.O. (2014). *The functioning of the banking system of the Republic of Kazakhstan in terms of economic reforms* // Proceedings of the international scientific-practical conference. Almaty. pp.-250-253
9. *Financial security* (2013). Kazakhstan's news aggregator. Available at: <http://thenews.kz/2010/05/31/383641.html>
10. *Financial security at the international level* (2015). A financial rating. Information portal. Available at: <http://financial-rating.ru/news/theme-of-the-day/1288/>
11. *Balance Sheet. Finance*. (2016). - Available at: <http://finance.yahoo.com/q/bs?s=CSR+Balance+Sheet&annual>
12. *Main socio-economic indexes of Kazakhstan*. (2011-2015). Statistical year-book. Astana: The Agency of RK for statistics.
13. *Official statistical information 'Investments'* (2016). Kyzylorda: The Committee for statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan. Available at: http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId-/publicationsPage?_afLoop=31921278309053839#%40%3F_afLoop%3D31921278309053839%26_adf.ctrl-state%3Dk3a1jbtty_177
14. *Report on the financial stability of Kazakhstan* (2011 – 2015). Almaty: NBK. 278. Available at: <http://www.nationalbank.kz>
15. *World Economic and Social Survey* (2013): Sustainable Development Challenges. Available at: <http://www.un.org/en/development/desa/publications/world-economic-and-social-survey-2013-sustainable-development-challenges.html>
16. Mian A., Sufi A. (2015). *House of Debt: How They (and You) Caused the Great Recession, and How We Can Prevent it from Happening Again*. – Chicago
17. Piketty Th. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*, translated by Arthur Goldhammer, Harvard, 2014
18. Tsygankov A.P. (December 16, 2014). *The Strong State in Russia: Development and Crisis*. – Oxford University Press
19. Cooper R.N. (2015). *Other People's Money: The Real Business of Finance*

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ECONOMY

ISSN 2412-8368

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite

8(20) November 2018

SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

Passed for printing 25.11.2018. Appearance 30.11.2018.

Typeface Times New Roman.

Circulation 300 copies.

Publisher RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2018

Numer KRS: 0000672864

REGON: 367026200

NIP: 5213776394

<https://rsglobal.pl/>